

LÄBIVAD TEEMAD ÕPPEKAVAS

Juhendmaterjal

Tartu Ülikooli õppekavaarenduse keskus

2009

Sisukord

<i>Sissejuhatus</i> _____	3
<i>1. Läbiva teema kontseptsioon</i> _____	5
<i>2. Läbivad teemad ainekavaarenduses</i> _____	8
2.1 Ainekavaarenduse tulemuslikkus läbivate teemade osas _____	11
<i>3. Lävivate teemade rakendamine</i> _____	13
<i>4. Soovitused lävivate teemade integreerimiseks ainekavades</i> _____	15
1. Läviv teema "Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine" _____	15
2. Läviv teema "Keskond ja ühiskonna jätkusuutlik areng" _____	15
3. Läviv teema "Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus" _____	18
4. Läviv teema "Kultuuriline identiteet" _____	26
5. Läviv teema "Teabekeskond" _____	28
6. Läviv teema "Tehnoloogia ja innovatsioon" _____	33
7. Läviv teema "Tervis ja ohutus" _____	34
8. Läviv teema "Väärtused ja kõlblus" _____	36

Sissejuhatus

Tänapäeva ühiskonna hariduses tähtsustuvad valdkonnad, mis ei piirdu ainult ühe õppeaine või ka ühe ainevaldkonna kaudu arendatavate teadmiste ja oskustega. Järjest raskem on eraldada erinevaid baasteadmisi ja oskusi ning õpetada neid kindlatele distsipliinidele ülesehitatud programmide kaudu. Juba 2001.aastal sõnastasid Euroopa Liidu haridusministrid hariduses tähtsustuvate valdkondadena individuaalsuse, sotsiaalsuse ja majandusliku toimetuleku.¹ Seetõttu on ka õppekavaarenduses otsitud tõhusat meetodit, et toetada selliste pädevuste kujunemist, mida ei saa delegeerida ainult teatud õppeainetele. Sellise meetodi arendamine teenib ka õppesisu innovatsiooni eesmärki muutuva ühiskonna vajadustest lähtudes. Peale aine sisu õpetamise peaks õpetaja suunama lapse kogu arengut, kaasa arvatud kõlbelist ja väärtustega seotut, mis vajab samamoodi suunamist nagu intellektuaalne või füüsiline areng.² Tuleb küsida, kuidas saaksime igas koolitunnis toimuva õppega toetada isiksuse ja sotsiaalsete oskuste arengut, aidata kaasa üldtunnustatud väärtushoiakute kujundamisele ja kultuurilisest mitmekesisusest lugupidamisele.

Üldhariduses taotletavate aineülest eesmärkide alane töö ja analüüs on toimunud paralleelselt OECD³, Euroopa Nõukogu⁴ ja Euroopa Liidu institutsioonides. Läbivate teemade tähtsustumine kajastub mitmetes rahvusvahelistes haridusdokumentides. 2006. aasta detsembris Euroopa Liidu parlamendi soovitatud kaheksa võtmepädevuse raamdokument viitab, et Euroopa hariduspoliitikas on saanud domineerivaks lahenduseks võtmepädevuste sõnastamine seostatult rakendusvaldkonnaga. Konkreetsed teadmised, oskused ja hoiakud on vastavas dokumendis pädevuste kaupa analüüsitud.⁵ ÜRO Euroopa majanduskomisjoni säästva arengu hariduse strateegia kohaselt loob läbivate teemade õpe teadmise, et ükski aine, mõjur või probleem ei eksisteeri isoleeritult. Ainetevaheline ja läbivate teemade õpe võib osutada kasulikuks ainekesksusest väljamurdmisel ning uute tähenduste, arusaamade ja tööviiside loomisel.⁶

Eesti riikliku õppekava läbivad teemad lähtuvad Eesti riiklikest ja rahvusvahelistest prioriteetidest. Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007-2013 kohaselt peab õppekava ja koolikultuur looma eeldused teiste kultuuride ja religioonide mõistmiseks ning heatahtlikuks suhtumiseks neisse – see on tähtis nii Eesti õppijate õpingute jätkamiseks mujal kui ka teiste riikide õppijate sulandumiseks meie haridussüsteemi.⁷ Visiooni kohaselt luuakse üldharidussüsteemi vahendusel võimalused iga õppija arengu toetamiseks; isiklikus, töö- ja ühiskonnaelus tarvilike teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ja valmisolekute kujunemiseks ning pannakse alus elukestvaks õppeks. Nii põhikooli kui ka gümnaasiumilõpetajad peavad olema otsustus- ja vastutusvõimelised, eetiliste väärtushinnangutega aktiivsed ühiskonna liikmed nii

¹ Cross-Curricular Themes; Conference Proceedings Brussels, 11–12 October 2001. (2002) Brussels: The Ministry of the Flemish Community, Department of Education.

² Tuulik, M. 2001. Kust tulevad eetilised tõekspidamised? Õpetajate Leht, 23. märts 2001, lk. 23.

³ DeSeCo dokumendid. <http://www.deseco.admin.ch/bfs/deseco/en/index/02.html>

⁴ Euroopa keeleõppe raamdokument 2007. www.hm.ee/index.php?popup=download&id=5700

⁵ European Commission, 2004. Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework. Implementation of „Education and Training 2010” Work Programme.

⁶ UNSCE Säästvat Arengut Toetava Hariduse Strateegia.

<http://www.unece.org/env/esd/strategytext/strategyinEstonian.pdf>.

⁷ Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007-2013. www.hm.ee/index.php?popup=download&id=5676.

tarbijatena kui loojatena, harmoonilise isiksusena olema küllaldaselt ette valmistunud eluga toimetulekuks ja haridustee jätkamiseks kas akadeemilisel või kutseõppe suunal, olema orienteeritud edule, väärtustades teisi ja olles väärtustatud teiste poolt, suutma orienteeruda maailma eri kultuurides, olles sallivad erisuste suhtes ja säilitades omaenese kultuuri ning identiteeti, omama valmisolekut ning motivatsiooni täiskasvanuna vajadusel ümber õppida. Toodud eesmärkide realiseerimine on võimalik toetades paindlike ja erinevas kontekstis kasutatavate pädevuste kujundamist. See eeldab koostööd eri õppeainete ning õppeainete ja koolikeskkonna vahel.

1. Läbiva teema kontseptsioon

Euroopa Liidu hariduse ja kultuuri peadirektoraadi (Directorate General) 2002. aastal läbi viidud uuring näitas, et tollaste Euroopa Liidu liikmesriikide õppekavades olid aineülestes eesmärkidenähtud eri nimetuste all esindatud emakeeleoskused, kommunikatiivsed oskused, matemaatika-pädevused, sotsiaalse ja enesekohased oskused ja õpisuutlikkus.⁸ Lisaks pidasid kõikide liikmesriikide haridussüsteemid oluliseks aktiivset ja loovat suhtumist õppimisse, kriitilist mõtlemist, tegevuslikku õppimist ning õpilaste ja õpetajate koostööd.

Läbiva teema (*cross-curricular theme*) kontseptsioon ei ole seega Euroopa riikide õppekavades enam uudis, kuid nende kontseptsioonide kirjeldused näitavad, kui mitmekesine on nende sisu. Näiteks on Inglismaa hariduse analüüsis 2001. aastal toodud välja järgnevaid võimalusi läbivate teemade määratlemisele:

- osutamine õppeainete kattuvatele teemadele, oskustele, lähenemisviisidele;
- täiendus olemasolevatele õppekava struktuuridele, lisakiht õppekavas;
- seos eri distsipliinide, õpikogemuse ja teadmiste vahel;
- võimalus korrigeerida haridusideoloogiat, täiendus senistele rõhuasetustele;
- ruum uuendusliku või radikaalse õppe jaoks.

Eeltoodu põhjal saab täheldada, et loetus domineerib nii õppeained kui ka õpikeskkonna erinevaid tasandeid lõimiv funktsioon. Läbivat teemat kasutatakse kontseptsioonis oluliste ja aktuaalsete valdkondade, kiiresti muutuva elukeskkonna poolt kaasa toodud innovatsioonivajaduse rahuldamiseks. Näiteks internetikeskkonna kiire areng, terrorism, plahvatuslik HIV levik jms nõuavad niisuguse teadmuse toomist haridusse, mida konservatiivne, ainekeskne õpetus hästi ei võimalda.

Kaasaegseid õppekavu iseloomustavad järgmised tunnused:

- eesmärkide tähtsustumine õppesisu kõrval;
- õppekava väljundipõhisus;
- orienteeritus tulevikule;
- integratsioon;
- koostöö partneritega (nii avaliku-, era- kui ka kolmanda sektori institutsioonid);
- avatus arendustegevusele.

Võib väita, et läbivate teemade tähtsustumine on seotud kõigi toodud tunnustega. Õppeainete *-ülesuse* või *-läbivuse* (*cross-*) funktsiooni osas on eri riikides arusaam küllaltki ühene, samas läbiva teema mõiste on ambivalentne – läbiv teema võib osutada nii oskustele, pädevustele kui ka teemadele. Sama nimetus võib eri riikides omada väga erinevat sisu ja vastupidi – sama sisu võib esineda väga erinevates vormides. Näiteks võib, aga ei pruugi *läbiva teema* olemasolu olla õppekavas eraldi rõhutatud.

Hariduse arengu ja uuringu institutsioonide konsortsium CIDREE (*Consortium of Institutions for Development and Research in Education in Europe*) formuleeringu järgi on läbivad teemad teatud valdkonnad, mis on paremini omandatavad kahe või

⁸ Tartu Ülikooli õppekavaarenduse keskus, 2007. Aineüleused eesmärgid õppe- ja kasvatustöö kavandamisel, läbiviimisel ja tagasisidestamisel.

enama õppeaine kaudu ning neid võib käsitleda kolmes laiemas ja omavahel seotud kategoorias:⁹

- teemad, mis on suunatud positiivse käitumise, suhtumise ja väärtushinnangute arendamisele õpilases (terviseõpetus, sotsiaalsus). Siin seatakse esile teemad, mida on raske õpetada ühe kindla aine kaudu.
- teemad, mida ei saa käsitleda kindlate ainete kaudu (keskkonnaharidus ja meediaõpetus). Siin on põhitähelepanu oskuste, teadmiste ja mõistmise arendamisel integreeritud õppe- ja kasvatustöö kaudu.
- õpilaste üldoskused (nt sotsiaalsed ja kommunikatiivsed väljendusoskused), õppimisvalmidus ja probleemide lahendamisoskus.

Kõik kolm on olulised nii täiendava osana aineõppes kui õppekava tasakaalustamisel.

2001. a. sama institutsiooni poolt läbi viidud läbivate teemade uuringu kohaselt oli Euroopa riikide õppekavades kõige levinumaks valdkond, mida võib kirjeldada üldise väljendiga *tervislik ellusuhtumine*. Pingereas järgmistena esinesid keskkonda, ühiskonda, kommunikatiivseid oskusi, kriitilist mõtlemist, õppima õppimist ning IKT-d ja meediat puudutavad valdkonnad.

Teoreetiliselt saab välja tuua ka kaks erinevat läbivate teemade liiki. Esimene liik viitab teemadele *õppeteema* tähenduses ega pruugi ühtida traditsiooniliselt koolis õpetatavate ainetelega: *tervisekasvatus, keskkonnasäästlikkus, inimõigused, kodanikuharidus, meediaõpetus, säästev areng, tarbijateadlikkus, kultuuridevaheline haridus, liiklusohutus*. Teine liik viitab pädevustele, mida taotletakse aineülel: *kommunikatiivsed oskused, õpioskused, probleemilahendamine* jne.

Mitmetes Euroopa riikides on eri lähenemisviise kombineeritud: taotletakse nii kommunikatiivsete ja üldisemate sotsiaalsete oskuste arendamist, õpioskusi kui ka kodaniku-, keskkonna- ja terviseharidust.

Kui proovida üldistatult seletada, mis on läbivate teemade eesmärk õppekavas, siis võib välja tuua, et läbivate teemade õpetamise eesmärk on kujundada teadmisi, oskusi, hoiakuid, väärtushinnanguid ja käitumisnorme nendes valdkondades, millel on kokkupuutepunkte paljude õppeainetega. Läbivate teemade koondesmärgiks on valmistada õpilasi ette elus toimetulekuks, nii antud hetkel, st õppimise ajal kui ka tulevikus, iseseisvasse ellu astununa. Seetõttu tähtsustuvadki eri riikide õppekavades sellised läbivad teemad nagu kodanikukasvatus, kutsesuunitlus, meedia tarbimine (sõnastus võib eri õppekavades küll erineda, kuid need valdkonnad on esindatud).

Seega - läbivate teemade kaudu realiseeritakse aineüleseid eesmärke ning luuakse võimalusi, kuidas aineüleste ehk interdistsiplinaarsete lähenemiste kaudu saavutada efektiivsemat ja terviklikumat üldhariduse õppe- ja kasvatustöö korraldatust. Paljud reaalsed probleemid, mille lahendamiseks peavad õpilased täna-homme valmis olema, eeldavad erinevatest distsipliinidest pärit teadmiste ja oskuste seostatud kasutamise suutlikkust. Osade õppeainete puhul, nagu näiteks inimese- ja ühiskonnaõpetus, on aineülese osa tähtsus suurem. See tuleneb sellest, et need õppeained on pidevas arengus seoses ühiskonnas toimuvate protsessidega, teisalt

⁹ Brooks, G., Granville, G., Hooghoff, H., McAndrew, C., Maes, B., Robertson, R. ja Walker, A. (1998) Across the Great Divides. Report of the CIDREE Collaborative Project on Cross-curricular Themes. CIDREE.

on inimese- ja ühiskonnaõpetuse õppeaine kaudu palju sisendeid suuremate eesmärkide realiseerimiseks (indiviidi kujundamine ühiskonnas toimetulevaks ja osalevaks kodanikuks. Läbiva teema käsitlemist iseloomustab skeem1.

Skeem1

Läbiv teema õppetegevuse kontekstis läbib nii aineüleste õppetegevust kui ka ainealast õppetegevust, kusjuures ainekeskne lähenemine on selgelt kitsendav.

Üldiselt saab märkida, et õppekavades põhjendatakse traditsiooniliste õppeainete kui eraldiseisvate ühikute rolli ja vajalikkust üha enam aineüleste eesmärkide kaudu, mida need õppeained toetavad (nt ühiskonnaõpetus, mis aitab kaasa aktiivse kodaniku kujunemisele). Iga õppekava eesmärgistuse mõistmiseks on oluline analüüsida seda õppekava tervikuna, sest eri tasandilised, erinevate nimetustega ja erineva kehtivusulatusega eesmärgid on reeglina tervikliku eesmärgistuse – süsteemi, mudeli – komponendid. Sama sõnaga tähistatava või samal moel tõlgitava ühiku roll ja tähendus oleneb tervikmudelist: sama nimetus võib eri riikides omada väga erinevat sisu ja vastupidi – sarnane sisu võib esineda väga erinevates vormides.

Läbivate teemade rakendamine on Euroopas jäetud valdavalt koolide vastutusalasse. Samas on siiski antud ka riigipoolseid juhiseid ja töötatud välja õppevara, kaasates mitmeid huvigruppe ja organisatsioone. Rakendamise keerukus on seotud kontseptsiooni väga erinevate määratlustega ning eesmärkidega. Siiski on tegemist rohkem või vähem erinevaid õppeaineid puudutavate valdkondadega, mille käsitlemist peetakse vajalikuks läbi erinevate õppeainete aga ka läbi koolikeskkonna kui terviku korralduse. Läbivate teemade õpetamiseks ei soovitata eraldi ainet, vaid luua asjakohaseid sisenemiskohti eri õppeainetesse. Samal ajal on sagedane lähenemisviis ka näiteks see, kus meedia tarbimise teema seostumine sotsiaalainetega on leidnud põhjalikumalt käsitlust.

2. Läbivad teemad ainekavaarenduses

Aineülesete eesmärkide nimetamine ja üksteisest eristamine ning rühmitamine pädevusteks, läbivateks teemadeks vms on põhimõtteliselt ja olemuslikult kokkuleppeline. Liigitus on seotud õppekava teiste komponentide (ained, üldoskused, võtmepädevused jne) valiku ja sõnastusega ning muutub koos sellega, kuidas muutub ja areneb kogu õppekava.

Järgnevas tabelis on toodud Eesti riiklike õppekavade (alates 2000 RÕK projektist) üldosade aineülesed komponendid, sh läbivad teemad.

RÕK projekt 2000	RÕK 2002	TÜ ÖAK versioon 2005	RÕK projekt 2006	ROK projekt 2008 (põhikool)
Üldpädevused		Üldoskused	Kompetentsused	Võtmepädevused
Semiootiline pädevus ehk kõneluspädevus;	õpipädevus;	mõtlemisoskus;	enesekohane kompetentsus;	Ainevaldkonnaülesed
õpipädevus;	väärtuspädevus;	õpioskused;	sotsiaal-kultuuriline kompetentsus;	väärtuspädevus;
orienteerumispädevus;	tegevuspädevus;	funktsionaalne kirjaoskus;	kommunikatiivne kompetentsus;	õpipädevus;
väärtuspädevus;	enesemääratluspädevus	enesekohased oskused;	loogilis-matemaatiline kompetentsus;	suhtlemispädevus;
tegutsemispädevus;		sotsiaalsed oskused	kriitilise loovmõtlemise kompetentsus;	ettevõtlikkuspädevus
enesemääratluspädevus			ja	
Valdkonnapädevused				Valdkondlikud
Sotsiaalne pädevus;	sotsiaalne pädevus;		tehnilis-loodusteaduslik kompetentsus	emakeelepädevus;
refleksiooni- ja interaktsioonipädevus;	refleksiooni- ja interaktsioonipädevus;			võõrkeelepädevus;
tehnoloogilis-tehniline pädevus;	tehnoloogiapädevus;			matemaatikapädevus;
kommunikatiivne pädevus;	kommunikatiivne pädevus;			tehnoloogiline pädevus;
matemaatiline pädevus;	matemaatikapädevus;			loodusteaduslik pädevus;
loodusalane pädevus;	looduspädevus;			sotsiaalne pädevus;
kunstialane pädevus;	kultuuripädevus			esteetiline pädevus;
filosoofilise pädevuse algmed				kehakultuuri pädevus.
Õppevaldkonnad¹⁰		Ainevaldkonnad¹¹		

¹⁰ Kätkevad endas teadmisi tõsiasiadest, reeglitest ja seaduspärasustest, põhjustest ja tagajärgedest, mudeleid jne, kuid ka ettekirjutusi, kuidas toimida, milliseid vahendeid, sh tunnetusmeetodeid kasutada, kuidas käituda ning väärtushinnanguid. Nende tundmaõppimise protsessis kujunevad üldpädevused.

¹¹ Väljendavad valdkonna õppeainete ühiseid eesmärke.

teadmus loodusest; teadmus ühiskonnast;		inimene ja ühiskond; keeled ja kirjandus;	keeleained; matemaatika;	emakeel ja kirjandus;
teadmus vahetutest inimestevahelistest suhetest;		kehakultuur;	loodusained;	võõrkeeled;
teadmus inimesest endast, inimeste enesejuhtimisest ja – hoolest;		kunstid;	sotsiaalsained;	matemaatika;
filosoofiline teadmus;		loodus;	kunstiained;	loodusained;
kunstiteadmus;		matemaatika;	tehnoloogia;	sotsiaalsained;
matemaatiline teadmus;		tehnoloogia	kehaline kasvatus	kunstiained;
tehnoloogiline teadmus;				tehnoloogia;
teadmus loomulikest keeltest				kehaline kasvatus
Läbivad teemad				
Keskkond ja säästev areng;	keskkond ja säästev areng;	keskkond ja jätkusuutlik eluviis;	keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng;	elukestev õpe ja karjääri planeerimine;
töölane karjäär ja selle kujundamine;	töölane karjäär ja selle kujundamine;	elukestev õpe ja karjääriplaneerimine;	elukestev õpe ja karjääri-planeerimine;	keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng;
info- ja kommunikatsiooni- tehnoloogia;	infotehnoloogia;	tehnoloogia;	tehnoloogia ja innovatsioon;	kodanikualgatus ja ettevõtlikkus;
turvalisus;	turvalisus	toimimine teabekeskonnas;	teabekeskond;	kultuuriline identiteet;
õpi- ja tunnetusstrateegiad;		turvalisus ja tervislik eluviis;	tervis ja ohutus;	teabekeskond;
kõlbelised väärtused		väärtused ja eetlus;	väärtused ja kõlblus;	tehnoloogia ja innovatsioon;
		kultuuriline pädevus	kultuuriline identiteet;	tervis ja ohutus;
			kodanikuaktiivsus ja ettevõtlikkus	väärtused ja kõlblus

Eesti põhikooli riikliku õppekava 2008.a. üldosa projektis on läbivate teemadena käsitletud järgmisi teemasid:

1. Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine
2. Keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng
3. Kodanikuaktiivsus ja ettevõtlikkus
4. Kultuuriline identiteet
5. Teabekeskond
6. Tehnoloogia ja innovatsioon
7. Tervis ja ohutus
8. Väärtused ja kõlblus

Vastav läbivate teemade nimekiri moodustus Eesti ja teiste riikide õppekavades toodud aineüleste elementide võrdluste ja õpetajate hulgas läbiviidud uuringu põhjal ning läbivate teemade töögrupi omavahelise koostöö tulemusel.¹² Tuleb rõhutada, et kui õppekava on kokkulepe, mis peab arvestama ühiskonna vajadusi ja võimalusi, siis on suuremal või vähemal määral kokkuleppena kujunenud ka üldoskuste ja läbivate teemade valik, olles õppekava edasise arendustöö käigus avatud täiendustele ja muutustele. Õppekava üldosas on läbivate teemade kohta toodud üldised eesmärgid, rakenduslikus lisas ka käsitlemispõhimõtted (kooliastmeti) ning õpitulemused (kooliastmeti). Iga läbiva teema all on loetletud, milliseid teadmisi, oskusi ja hoiakuid selle rakendamine arendab.

Võrreldes 2002. aastast kehtiva riikliku õppekavaga, mis sätestab neli läbivat teemat, on uue kontseptsiooni kohaselt teemade arv tunduvalt kasvanud. Selle põhjus on läbivate teemade rakendumise probleem. Võib väita, et siiani on läbiva teemana määratletav õppesisu jäetud suures osas erinevate õppeainete kanda. See on ühelt poolt kaasa toonud nende rakendamise vähese tähtsustamise koolikeskkonna tasandil, teiselt poolt liialt suure koormuse ainesisu kaudu rakendumisele.

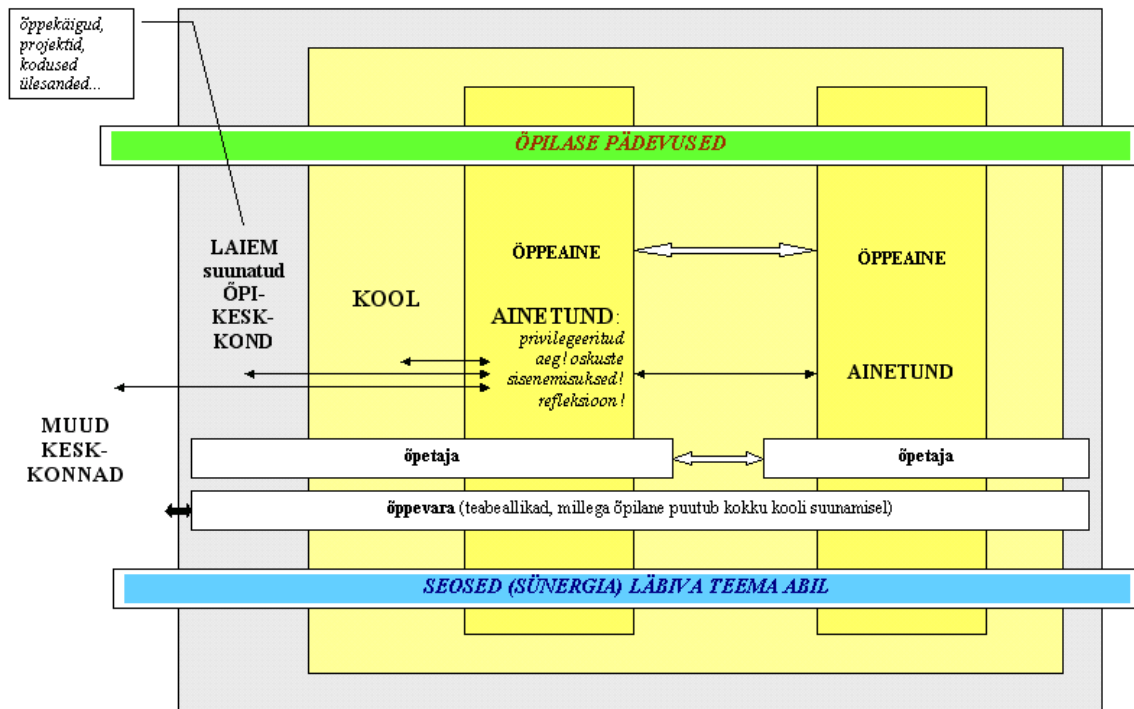
Valminud õppekava üldosa projektis on toodud:

- (1) Läbivad teemad on õppeainete ja ainevaldkondade vahelise lõimingu ning koolikeskkonna kujundamise vahendiks. Läbivad teemad on üldistava iseloomuga, olles nõrgalt või üldse mitte seotud kindla õppeaine või teadusharuga. Läbivad teemad võimaldavad luua ettekujutust ühiskonna kui terviku arengust ning kaasaaja aktuaalsetest probleemidest, toetades õpilase suutlikkust oma teadmistes orienteeruda ja neid oma enesemääratlemisel arvesse võtta.*
- (2) Läbivate teemade õpetus realiseerub kogu kooli õppe- ja kasvatuse ning kooliorganisatsiooni toimimise kaudu, põhinedes:*
- 1) aineõppel,*
 - 2) õpikeskkonna korraldusel,*
 - 3) klassi- ja koolivälisel tegevusel.*

Läbivad teemad saavad olla rakendatud kogu õppe- ja kasvatustegevuses ja lähtuvad keskkonnas toimimiseks ja ühiskonna soovitud arenguks olulistest teadmistest ja suutlikkustest, mida õpilane kujundab kõikide ainevaldkondade õppe koosmõjul. Läbivaid teemasid võib vaadelda kui õpikeskkonna erinevate tasandite seostamise vahendit. Nende tähtsus ületab ühe õppeaine raamid ning on vaja, et nendega tegeldaks kogu õpikeskkonnas, millega õpilased kokku puutuvad. Vastavat lähenemist illustreerib toodud skeem 2, mis koostati 2007. aastal Tartu Ülikooli õppekavaarenduse keskusel läbivate teemade kontseptsiooni väljatöötamise käigus.

¹² Vt: M. Jürimäe, 2002. Õppekavatöö valmistab ette ülehommset kooli.
http://www.ut.ee/curriculum/orb.aw/class=file/action=preview/id=81580/Jurimae_15_02_02.pdf

Skeem 2

Läbiv teema õpikeskkonna tasandite seostajana (õpilase seisukohalt)

Teadmiste, oskuste ja hoiakute paindliku rakendamise eeldus on aineülene lähenemine eri õppeainete ning õpikeskkonna tasandite koostöö kaudu. Seda põhjusel, et ühe õppeaine raames kujunenud teadmisi, oskusi ja hoiakuid aitab kinnistada ja ülekantavamaks muuta nende kasutamine teises kontekstis. Seetõttu ei soovitata olulisimate pädevuste õpetamiseks luua tingimata eraldi ainet, vaid asjakohaseid kasutamisevõimalusi eri õppeainetes. Üks nendest kasutamisevõimalustest on läbivate teemade käsitlemine.

2.1 Ainekavaarenduse tulemuslikkus läbivate teemade osas

On tähtis, et iga ainekava töörühm näeks oma õppeaine rolli kogu õppe- ja kasvatustegevuse kontekstis. Arendajatele peab olema arusaadav läbiva teema sisu avamine õppekava üldosas. Läbiva teema lahtikirjutusest tulenevalt on töörühmal võimalik otsustada, kas vastav läbiv teema omab tähtsust nende õppeaine ainesisus, eesmärkides või õpitulemustes. Antud otsustus on võti läbiva teema integreerimiseks ning saab tekkida ainult juhul, kui ainekava arendajad analüüsivad tõsiselt õppeaine ja läbivate teemade kokkupuutepunkte.

Ainekava töös peaks toimuma paralleelselt nii ainekava kui ka läbivate teemade eesmärkide, sisu ja õpitulemuste jälgimine. Konkreetne tegevuskava ainetöörühmades on kindlasti mõneti erinev lähtuvalt õppeaine loogikast. Siiski saab soovitada tegevusi, mis on kindlasti vajalikud läbivate teemade ainekavas integreerimisel. Antud tegevused vajavad ajaressurssi ainekava arendustöös.

1. Läbiva teema ning valdkonna õppeainete eesmärkide ning õpitulemuste võrdlus ja kokkupuutekohtade kaardistamine. Eesmärkide analüüsimisel on oluline silmas pidada, missuguste meetodite abil neid saavutada suudetakse. Vastasel juhul ei ole ainekavas võimalik ajaressurssi õigesti planeerida – osad meetodid nõuavad rohkem aega, teised vähem. Samuti on erinev õpitulemuste saavutamiseks kuluv aeg.

2. Eesmärkide, õpitulemuste ja meetodite analüüsimise järel otsustatakse, milliste läbivate teemade osas millist koostööd tehakse. Siin saadakse vastus, kui võrd läbiv teema on seotud aine eesmärkide, õpitulemuste, metoodika ja ainesisuga. Vajadusel tuleb õppeaine eesmärkidesse või õpitulemustesse tuua täiendusi, muuta nende sõnastust või neid vähendada (näiteks juhul kui käsitletav eesmärk/õpitulemus on mõne teise õppeaine või läbiva teema alaeesmärgiks/õpitulemuseks). Läbiva teema integreerimise kaudu võib tekkida ka vajadus koostööks oma valdkonna väliste õppeainetega. Kogu tegevuse taotluseks on aineõpetuse optimeerimine ja sünergiavõimaluste leidmine, mis tuleneb ühe või mitme õppeaine ja läbivate teemade seostatud vaatlemisest.

3. Läbivate teemade rakendamine

Tuleb märkida, et läbivate teemade rakendamine nõuab koolilt teatavat paindlikkust õppetöö vormide kombineerimisel.¹³ 45-minutiline õppetund ja 35 tunni pikkune kursus loovad väga mugava raamistuse õppetöö planeerimiseks, kuid aineülesed eesmärgid sunnivad kooli hoolikamalt mõtestama ka kooli üritusi, õppekäike, koolikeskkonda ja koolis valitsevat suhtluskeskkonda. Teisisõnu, aineüleseid eesmärke taotledes ilmneb, et oluliste oskuste õppimine (nt konfliktilahendamine, enesekehtestamine, ühisürituste kavandamine, turvaline käitumine) toimub ka väljaspool tavapärast ainetundi. Ainult kooli õppekava tasandil ongi võimalik korraldada seda, millises mahus kooliaega aineülestele eesmärkidele pühendatakse ning millistesse õppeainetesse vastav ressursid planeeritakse – see võimaldab õpetajatel oma töökavad koostada nii, et nt õppekäigud või kooli üritustel osalemine ei sega aineõpetust. Nagu riikliku õppekava, nii ka kooli õppekava puhul on seega optimaalne, et aineülestele eesmärkidele mõeldakse enne ainekavatöö juurde asumist (nt sätestatakse ühisürituste toimumise aeg).

Nagu öeldud, realiseeruvad läbivad teemad kogu kooli tegevuse kaudu. See tähendab, et neid peetakse silmas

1. õpikeskkondades, mida kooli tegevus puudutab:

- õpperuumid,
- muud kooliruumid,
- lähim sotsiaalne ümbrus,
- virtuaalsed kooliga seotud keskkonnad (e-õpe, kooli koduleht).

2. kooli tegevuste kavandamisel tehtavas koostöös:

- õpilased,
- õpetajad jt koolitöötajad,
- kooli juhtkond
- lapsevanemad ja hoolekogu,
- kooli partnerid, KOV asutused ja kolmanda sektori esindajad.

3. Õpikeskkondades

a) kavandatud õppe- ja kasvatustegevused:

- aineõpetus,
- ainetevahelised projektid,
- klassijuhatajatöö;
- kooli üritused, klassiväline töö.

b) kooli valmisolek erinevates aktuaalsetes olukordades reageerida sihipäraselt, läbivaid teemasid toetaval viisil, näiteks

- õpilas(t)e ainealaselt või aineväliselt tõstatatud, intrigeerivad, provotseerivad või muidu kasvatuslikku huvi pakkuvad küsimused;
- õpilas(t)e positiivselt või negatiivselt silmatorkav tegevus;
- päevakajalised sündmused koolis või väljaspool seda.

Et kujundada läbivate teemadega seonduvaid pädevusi, on vaja koostööd eri õppeainete ning õppeainete ja koolikeskkonna vahel. Näiteks sihipärane väärtuskasvatus ei peaks piirduma vaid valitud õppeainega või tähtpäevaaktusega. Taotletavaid hoiakuid peab kandma iga koolitöötaja ning kooli üritus.

¹³ Tartu Ülikooli õppekavaarenduse keskus, 2007. Aineülesed eesmärgid õppe- ja kasvatustöö kavandamisel, läbiviimisel ja tagasisidestamisel.

Probleemina saab välja tuua, et Eestis on seni puudunud selge läbivate teemade rakendusstrateegia. Rakendamine on seni olnud aineõpetajate vastutusala, kes on pingutanud selle nimel, et läbivate teemade nõ sisu enda töökavaga ühitada. Samas on läbivate teemade kohta töötatud välja head õppevara, kaasates mitmeid huvigruppe ja organisatsioone, sellega on tegeldud uurimuslikult või pilootprojektide kaudu.

Rakendamise keerukus on seotud läbivate teemade kontseptsiooni väga erinevate ja kõrgetasemeliste eesmärkidega, samuti sellega, et läbivate teemade tulemuslik rakendamine eeldab kooliorganisatsioonis toimivat nn võrgustikku - koordineerimist ja koostööd kõikide tasandite vahel. Vaja on koolikultuuri, traditsioonide ja struktuuri reorganiseerimist ja meeskonnatööd.

Praeguses koolipraktikas jäävad läbivad teemad ja üldised pädevused sageli tagaplaanile: õppe- ja kasvatustöös keskendutakse ainealasele tegevusele ning ei tunta end kindlalt ainetevahelisi seoseid luues. Õigem oleks ilmselt väita, et puuduvad vastavad ressursid ainekavades. Samuti ei soodusta suur töökoormus koostööd teiste valdkondade õpetajatega. Aineülestele aspektidele (sh samad õppemeetodid) pööratakse seetõttu vähem tähelepanu. Ka õpilastel puudub sageli ülevaade või on seda raske saada oma pädevustest ja suutlikkustest väljaspool ainealaseid teadmisi.

4. Soovitused läbivate teemade integreerimiseks ainekavades

Toodud soovitused on koostatud läbivate teemade töörühma poolt ning on mõeldud abimaterjaliks ainekavade koostajatele. Siinse materjali juurde kuuluvad ka retsensioonidena kogutud muudatusettepanekud ja täiendamise soovitused, mis on kättesaadavad õppekavaveebis (www.oppekava.ee/laebivad_teemad).

1. Läbiv teema “Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine”

Läbiva teema *elukestev õpe ja karjääri planeerimine* käsitlemisega aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kellel on valmisolek elukestevaks õppeks, erinevate rollide täitmiseks muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ja oma elukäigu kujundamiseks teadlike otsuste kaudu, sh mõistlike karjäärivalikute tegemiseks.

Läbiv teema ei eelda, et seda kuidagi rõhutatult või kunstlikult kirjutataks õppeainete ainekavadesse. Pigem on oluline õpetajate teadlikkus läbivast teemast. Selleks on vajalik läbiva teema sisu hea tundmine, kuid samuti erinevate rakendusvõimaluste teadmine ainevälise tegevuse osas. Väga oluline on pedagoogide koolitus selle läbiva teema osas. See, kuidas õpetaja suhtub kaasaegsesse karjääriplaneerimisse ning seda mõistab, peegeldub tema igapäevases käitumises, vestlustes, hoiakutes. Kui selline koolitus on läbitud ja õpetaja teema põhimõtted omaks võtnud, on tal juba lihtne seda oma tundidesse integreerida. Ilma vastava koolituseta võib antud läbivat teemat olla põhjalikult ja adekvaatselt raske mõista, kuna läbiva teema kirjeldus on õppekavas küllaltki napp ning paljud punktid vajaksid lähemat lahtiseletamist. (See tuleneb vajadusest hoida õppekava maht kontrolli all ja seda mitte liiga suureks paisutada.) Juba läbiva teema pealkiri võib vähese teadlikkusega inimestes tekitada võõristust: „No mis karjääri need algklasside õpilased ikka planeerivad!“ Kui aga süveneda teema kaasaegsesse paradigmasse ning metoodikasse, on sellest lihtne aru saada ja seda aktsepteerida. Ning mis kõige tähtsam – vältida vigu ja aidata õpilastel areneda teadlikumateks karjääriotsuste tegijateks tulevikus. Vead on tavaliselt seotud teadmatusel tulenevate hoiakutega või vanuseastmele mittesobivate tegevuste ja reageeringutega. Koolis aitab selle läbiva teema osas pedagooge karjäärikoordinaator, kes mitmetes koolides on juba olemas ning saanud vastava koolituse. Karjäärikoordinaator võib olla mõni aineõpetaja, koolipsühholoog või mõni muu kooli töötaja.

Läbiva teema hästi käsitlemisest ainetundides on kahjuks siiski vähe. Kahes vanemas kooliastmes tuleks karjääri planeerimine võtta kindlasti ainevälise tegevuse või valikainete nimekirja, kuna õpilased seisavad nende lõpus silmitsi oma esimeste ja väga oluliste karjääriotsuste tegemisega. Õpilaste teadlikkuse tõstmisele aitab vastav klassi- ja kooliväliline tegevus oluliselt kaasa. Sellised tegevused on näiteks ettevõtete külastused, karjääripäevad koos külalistega, töövarjupäevad, tööpraktikad jne, mida saab teostada erinevate ainetundide raames.

2. Läbiv teema “Keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng”

Läbiva teemaga *keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng* toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele,

pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Läbiva teemaga *keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng* lõimitakse jätkusuutlikule arengule omased väärtused ja väärtushinnangud kõikidesse õppimisaspektidesse. Läbiva teemaga toetatakse õpilase kujunemist keskkonnateadlikuks ja sotsiaalselt aktiivseks inimeseks, kes elab ning toimib vastutustundlikult, pidades silmas jätkusuutlikku tulevikku ja on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele. Keskkonnalase kirjaoskuse osadena eristatakse: säästlikku suhtumist, väärtushinnanguid ning tundlikkust keskkonnaprobleemaatika suhtes; teadmisi ja isikliku vastutuse võtmist; oskusi ning aktiivset kaasalöömist.

Aineõpetuses lähtutakse kohalikust kontekstist ja keskmes on arusaamade, oskuste ning väärtushinnangute kujundamine, mis on vajalikud igapäevaseks jätkusuutlikuks toimimiseks. Vajalik on iga õppeaine eesmärkide kriitiline hindamine keskkonnalaste väärtushinnangute kujunemise kontekstis.

Ainevaldkond „Emakeel ja kirjandus“

Läbivast teemast lähtudes tuleks keeleõpetuses käsitleda erinevaid sotsiaalseid arusaamu, moraalseid ja eetilisi aspekte. Oluline on rõhutada keeleõpetuse rolli loodus- ja keskkonnaalaste hoiakute ja väärtushinnangute kujundamises. Õpilased õpivad võtma vastutust jätkusuutliku tuleviku eest ja omandama vastavaid väärtushinnanguid ning käitumisnorme emakeeleõpetajate eeskuju ja arusaamu järgides. Läbivast teemast lähtudes peaks asjakohase ja kohaliku kontekstiga seotud keeleõpetuse keskmes olema usk oma võimekusse ning arusaamade ja oskuste kujundamine, mis on vajalikud igapäevases loodushoidlikus käitumises ja keskkonnaprobleemidega tegelemises. Samuti tähtsustub oskus kriitiliselt hinnata kohalikke, globaalseid, mineviku, oleviku ja tuleviku probleeme, erinevaid keskkonna ja inimarengu perspektiive ning osaleda aktiivselt diskussioonides ja lahenduste leidmisel.

Aines peab nägema keeleõpetuse rolli loodus- ja keskkonnaalaste hoiakute ja väärtushinnangute kujundamises. Õpilased omandavad need just õpetajate sh emakeele õpetajate eeskuju ja arusaamu järgides.

Ainevaldkond „Võõrkeeled“

Keeleõpetuse kaudu kujundatakse kõiki 21. sajandi kodaniku 8-t vajalikku oskust: mõista probleeme globaalsest kontekstist lähtudes; olla koostööaldis ja vastutustundlik; aktsepteerida kultuurilisi erinevusi; mõtelda kriitiliselt ja süsteemselt; lahendada vägivaltatult konflikte; muuta eluviisi keskkonnahoidlikel eesmärkidel; kaitsta inimõigusi ja osaleda poliitikas.

Keeleõpetuse juures püsib antud läbiva teema juhtmõte, kus õpetaja on õpilaste loodus- ja keskkonnaalaste hoiakute ja väärtushinnangute kujundaja. See roll väljendub vastava temaatika käsitlemisel. Positiivsena saab välja tuua, et võõrkeelteoskus võimaldab õppijale ligipääsu täiendavatele teabeallikatele, toetades sel moel materjali otsimist mõne teise õppeaine jaoks. Õppesisus on nendel koht keskkonnatemaatika käsitlemisel kodukoha ja Eesti teemade näol (looduskaitse; Eesti kliima keskkonnasõbralik ja -säästlik käitumine; elu linnas ja maal; Eesti vaatamisväärsused). Seega on keeleõpetusel oma roll loodus- ja keskkonnaalaste hoiakute ja väärtushinnangute kujundamises. Samas oleks kitsas pelgalt selline

lähenemine, et läbiv teema keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng on seotud lihtsa teemavaldkonnaga, nt *kodukoht* või *Eesti*. Kuna läbiva teemaga toetatakse õpilase kujunemist keskkonnateadlikuks ja sotsiaalselt aktiivseks inimeseks, kes elab ning toimib vastutustundlikult, pidades silmas jätkusuutlikku tulevikku ja on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, saab seda läbivat teemat rakendada kõigi keeleõppe õppesisu teemadega.

Ainevaldkond "Matemaatika"

Läbiva teema probleemistik jõuab matemaatikakursusesse eelkõige läbi seal esitatavate ülesannete, milles kasutatakse reaalseid andmeid keskkonnaressursside kasutamise kohta. Läbi õpetegevuste arendatakse säästvat suhtumist ümbritseva suhtes ja õpitakse väärtustama elukeskkonda, võimalikud on õuesõppe tunnid. Matemaatikaõpetajate eeskuju järgides õpivad õpilased võtma isiklikku vastutust jätkusuutliku tuleviku eest ja omandama vastavaid väärtushinnanguid ning käitumisnorme. Kujundatakse kriitilist mõtlemist ja probleemide lahendamisoskust, hinnatakse kriitiliselt erinevaid keskkonna ja inimarengu perspektiive. Läbiv teema keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng peab olema sisse toodud nii matemaatika ainekava ainekirjelduses, üldistes eesmärkides kui ka õpitulemustes ning ainesisus.

Ainevaldkond "Loodusained"

Loodusõpetuse õppimisel toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks keskkonnaprobleemide märkamise, probleemide kriitilise hindamise ja lahenduste otsimise kaudu. Aine aitab kõige otsesemalt kaasa läbiva teema rakendumisele. Seega on keskkonnalase kirjaoskuse kujundamine üks loodusteadusliku kirjaoskuse kujundamise oluline komponent. Loodusainetes õpitakse väärtustama bioloogilist (sh maastikulist) ja kultuurilist mitmekesisust ning ökoloogilist jätkusuutlikkust; kujundatakse arusaam loodusest kui terviküsteemist ja inimese, kultuuri ning sotsiaalse keskkonna vastastikustest seostest, nende sõltuvusest looduslikest eeldustest ja kohalikest tingimustest; kujundatakse arusaama inimese sõltuvusest loodusressurssidest, analüüsitakse majandusliku ja tehnoloogilise arengu võimalusi (sh piiranguid) ning inimtegevusega kaasnevaid riske; omandatakse oskus mõtestada oma tegevust keskkonaeetilise aspektist. Õpitakse kasutama loodussäästlikke ja jätkusuutlikke tegutsemisviise ning kujundatakse kodanikuaktiivsust toimida vastutustundlikult keskkonnavalaste valikute tegemisel. Kujundatakse kriitilist mõtlemist ja probleemide lahendamisoskust, oskusi osaleda demokraatlikes diskussioonides, suhestada kohalikke, globaalseid, mineviku, oleviku ja tuleviku probleeme, hinnata kriitiliselt erinevaid keskkonna ja inimarengu perspektiive. Oluliseks tuleb pidada läbiva teema õpitulemuste kajastumist väärtuselistes ja hoiakulistest õpitulemustes.

Ainevaldkond "Sotsiaalained"

Kuna sotsiaalainete õpetamise peaesmärgiks on toetada õpilase toimetulekut inimese ja ühiskonnaliikmena, aidates tal kujuneda sotsiaalselt küpseks, teovõimeliseks isiksuseks, on sotsiaalainete õpetajatel (peale loodusainete õpetajate) üks olulisemaid rolle läbiva teema *keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng* ellurakendamisel. Sotsiaalainete kaudu tuleb õpetada teadvustama sotsiaalse keskkonna mitmetahulisusest tulenevaid keskkonna- ja inimarengu probleeme. Ajaloos ja inimese- ning ühiskonnaõpetuses tuleb kujundada arusaama inimese, kultuuri ning sotsiaalse keskkonna vastastikustest seostest; arusaama, et keskkonnaprobleemid on seotud sotsiaalarengu probleemidega. Sotsiaalselt pädev

inimene mõistab ühiskonnanahtuste ja keskkonnaprobleemide seotust ning suudab ette kujutada võimalikke tulevikusuundumusi. Kujundatakse kriitilist mõtlemist ja probleemide lahendamisoskust, oskusi osaleda keskkonna ja inimarengut puudutavates demokraatlikes diskussioonides. Õpitakse tundma oma kodanikuõigusi, ja -kohustusi keskkonna- ning inimarengu küsimustega tegelemisel.

Ainevaldkond "Kunstiained"

Kunstiainetel on tähtis osa õpilase tundemaailma rikastamisel ja tasakaalustatud isiksuse arendamisel, loovuse arendamisel, tervikliku maailmapildi ning sotsiaalkultuuriliste hinnangukriteeriumide kujundamisel. Tuginedes nendele eesmärkidele kujundatakse kunstiainete kaudu ka keskkonna ja säästva arengu alaseid väärtushinnanguid. Tuginedes elamuslikkusele, kogemuslikkusele, tegevuslikkusele, käsitletakse õppeprotsessis erinevaid moraalseid, eetilisi ja esteetilisi aspekte, kujundatakse empaatiat ümbritseva suhtes. Nagu teisteski õppeainetes, peaksid õpilased õpetaja eeskujul õppima võtma isiklikku vastutust jätkusuutliku tuleviku eest ja omandama vastavaid väärtushinnanguid ning käitumisnorme.

Loodusteaduslikku pädevust kujundatakse loodusobjektide ja -nähtuste vaatlemise ja võrdlemise, iseloomulike joonte märkamise kaudu. Inimtegevuse ja keskkonna ilme seoste teadvustamise, jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamise, materjalide ratsionaalse ja säästva kasutamise kaudu.

Ainevaldkond "Tehnoloogia"

Läbiva teema rakendamist tehnoloogia ainevaldkonnas toetavad näiteks järgmised temaatilised rõhuasetused: ideede otsimine ja nende kirjeldamine, lihtsate esemete ja keskkonna kavandamine, looduslikud ning tehismaterjalid, materjalide tootmine, omadused, otstarve, kasutusala, materjalide korduvkasutuse võimalused, tehnika areng läbi ajastute, lähtudes materjalidest ja töötlusviisidest (kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, teraseajastu, infoajastu), tehnoloogia igapäevaelus, tehnoloogiline kirjaoskus ja selle vajalikkus, süsteemid, protsessid ja ressursid, tehnoloogia kasutamine igapäevaelus.

Ainevaldkond "Kehaline kasvatus"

Kehalise kasvatuses keskseks ülesandeks on õpilase kehalise ja motoorse arengu toetamine, kuid kehalise kasvatuses tundides liikumine/treenimine looduses ei toimu ainult tervist tugevdavatel (karastavad, pingeid maandavad) eesmärkidel. Õpilased omandavad integreeritult uusi teadmisi ja kogemusi, õpivad loodust väärtustama ja hoidma ning keskkonnateadlikult käituma.

Läbiva teema seisukohalt on oluline sportliku tegevuse läbiviimine õues, mis aitab kujundada vastutustundlikku suhtumist oma elukeskkonda.

3. Läbiv teema "Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus"

Läbiva teema *kodanikualgatus ja ettevõtlikkus* käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ja vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse

tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengutele, osaleb poliitiliste ning majanduslike otsuste tegemisel.

Kuna läbiva teema eesmärgiks ei ole dubleerida ühiskonnaõpetuses (kodanikuõpetuses) edasiantavaid teadmisi vaid eelkõige tõsta inimese algatusvõimet, ergutada initsiatiivi ning tutvustada ettevõtlust kui üht alternatiivi tänapäeva ühiskonnas, siis annab nimetus *kodanikuaktiivsus ja ettevõtlikkus* konkreetsema ja täpsema pildi läbiva teema sisust.

Ainevaldkond "Emakeel ja kirjandus"

Läbiva teema seisukohalt on määrava tähtsusega õpetaja enda isiklik eeskuju – näiteks pole võimalik õpilastele efektiivselt õpetada aktiivse kuulamise võtteid, kui õpetaja ise tavasituatsioonis neid eirab. Samuti on oluline kasutada ära õpilaste initsiatiivi mingi teema tekkimisel. Võimalusel tuleks kasutada tundides päevakajalisi tekste – meedias avaldatud arvamuskirjutused, uudisnupud jne. Tundides kirjutatavatel tekstidel peab aga olema võimalikult praktiline eesmärk: nt ametlik kiri kooli puhvetile ebatervislike toitude müümise kohta; uudis/reportaaž vms kohalikule ajalehele mõne koolis toimunud ürituse kohta; taotlus passi, ID-kaardi uuendamiseks, viisa taotlemiseks, mõnele projektile raha saamiseks, sünnipäevaõnnitluse saatmine kaardiga, CV kirjutamine jne.

Suulise esinemise puhul tuleks kindlasti minna tavapärasest klassiruumist välja – aulasse, kus võimalusel kasutatakse esitlustehnikat ja mikrofoni, eesmärgiga, et kogemus sellest oleks võimalikult elulähedane ja maksimaalselt kasulik. Tunnis toimuvaid rühmatöid ning hilisemaid rühmade ettekandeid tuleks õpetajal (või mõnel kaasõpilasel) videosse jäädvustada, et hiljem põhjalikult analüüsida toimunud rühmatööd ning ennast kõrvalt näha (kuidas kaaslastesse suhtuti, kas aktiivne kuulamine realiseerus, kuidas anti sõnajärg üle jne).

Samuti on soovitatav kutsuda külalisi väljastpoolt kooli: sõpruskooli õpilased, lapsevanemad, kohaliku omavalitsuse liikmed, kohaliku väljaande ajakirjanik – mõnele endakorraldatud üritusele või tutvustada neile oma kooli. Lahtiste uste päeval viia õpetajate asemel ise tunnid läbi.

Kuna kodutööd on valdavalt individuaalsed, siis tundides võiks ülesannete ja harjutuste puhul maksimaalselt kasutada vähemalt paaris- kuid tihti ka rühmatööd. See annab õpilasele järjekindla ja pideva koostöökogemuse, et parima tulemuse saavutamiseks on oluline oskus teha kaaslasega koostööd.

Julgemalt saaks ära kasutada noorte hulgas populaarseid suhtluskeskkondi (nt Orkut). Õpetaja saab jagada klassis õpilased rühmadeks, anda kätte teema ning vähemalt kolmeliikmelised rühmad peavad töö valmis kirjutama suhtlusportaali võimalusi kasutades.

Kuna õppevahendeid on puudu, saab õpilastele välja pakkuda võimaluse koostada ise sobilikke filme, mängu, kuuldemänge, interaktiivseid õpikeskkondi. Võimalik on salvestada oma õppekäigud videosse ning teha hiljem sellest korralik õppefilm. Kogutud materjalid saab koondada vastavasse arhiivi, mida saavad kõik teised klassid ja õpilased kasutada. Aja jooksul saab sellisest materjalikogust arvestatav

õppematerjali arhiiv, mille kõige suurem väärtus on see, et see on õpilaste endi tehtud.

Kirjandusteoste analüüsimisel saab rõhutada koostööl, kodanikualgatusel ja vabatahtlikkusel põhinevate tegevuste olulisust. Arutleda koos õpilastega, miks inimesed nii käituvad, kellele see kasulik on ning tuua paralleele tänapäevaga. Tihti leiavad õpilased, et vabatahtlikkus minevikus ja tänapäeval on erinevad asjad. Õpilased kirjeldavad oma kogemusi seoses vabatahtliku tegevusega – mida see andis inimesele/Eestile tervikuna minevikus ning mida see annab inimesele, kogukonnale ja ühiskonnale kaasajal.

Ainevaldkond "Võõrkeeled"

Läbiva teema seisukohalt on oluline, et õpilane õpib tundma eri kultuure, väärtustama meist erinevate kultuuritavade olemasolu ning suhtuma neisse sallivalt. Oluline on ka oma seisukohtade ja kavatsuste väljendamine ja selgitamine, aktiivne kuulamine ning probleemolukordade oskuslik lahendamine.

Sobilikud teemad võõrkeeles õppimiseks läbiva teema seisukohalt on näiteks hovid, huviringid: enda võimekuse arendamine, ühtsete huvidega inimrühma kuulumine, oma huvidega süstemaatiliselt ja süvendatult tegelemine kui ettevõtluse algus; huvirühmad koolis: õpilasesindus, hoolekogu, kooli juhtkond – milline on nende roll kooli juhtimises, millised (huvi)rühmad mõjutavad kooli igapäevaelu; vabatahtlik tegevus: kas kodukohas vajab keegi abi, kas on kellelgi olnud kokkupuuteid vabatahtliku tegevusega, vabatahtlik tegevus kui pere (sõpruskonna, naabruskonna) ühine hobi, vaba aeg: võimalik vaadata filme maailmahariduse suurest filmoteegist; ametid: jälgida, et tutvustatavate ametite juures oleks iga sektori ettevõtteid.

Ainevaldkond "Matemaatika"

Läbiva teema käsitlemine realiseerub eelkõige läbi matemaatiliste ühistegevuste (rühmatööd, projektid, uurimistööd, õppekäigud jt). Kujundatakse kriitilist mõtlemist ja probleemide lahendamisoskust, hinnatakse kriitiliselt erinevaid keskkonna ja inimarengu perspektiive.

Kuna päris suure osa õpilaste matemaatikaõpingud piirduvadki vaid põhikooli kursusega, siis on vaja olulist tähelepanu pöörata matemaatikateadmise kasutusvõimalustele igapäevaelus toimetulemiseks. Põhikooli lõpetaja peab lahendama elus toimetulekuks vajalikke rakenduslikke ülesandeid, vaatlema ja kirjeldama igapäevaelus ette tulevaid andmestikke, omandama esialgse ettekujutuse tõenäosuse tähendusest. Õppeprotsess võiks senisest enam olla seotud igapäevaেলuga (kus ja millal läheb matemaatikas õpitud oskusi vaja). Soovitada võiks järgmisi läbiva teemaga haakuvaid õppetegevusi:

- 1) Uurimistööna (projekti-, rühma- või paaristööna) lasta õpilastel koostada õpilasfirma äriplaani – hea koostöövõimalus teiste ainete õpetajatega – eesti keel, võõrkeel ning sõltuvalt õpilase poolt valitud tootest, teenusest ka teised õppeained – käsitöö, kunstõpetus, loodusained.
- 2) Praktiliste harjutuste näitel lasta õpilastel koostada oma firma töötajate palgatabel (bruto- ja netopalk, erinevad maksud jne). Teema: ümbrikupalk: mida see tähendab, miks on see ühiskonnale kahjulik.

- 3) Kasutada lihtsamaid harjutusi, programme, interaktiivseid mängu õpilastele raamatupidamise algtõdede kohta, et saada esmast aimu, mis on raamatupidamine, milleks seda vaja on.
- 4) Teema: maksud – millised maksud on olemas, miks need on vajalikud, kuidas toimub maksu „teekond“ töandjalt riigile ja sealt omakorda kaudselt inimeseni tagasi
- 5) Koostab oma pere eelarve ja/või koostab enda isikliku eelarve (tunnis koostatud eelarve tuleb praktiliselt ka ellu viia), hiljem tagasiside: kas õnnestus ja kui ei, siis mis põhjusel
- 6) Teema: laenud, intressid, liisingud. Mõistab laenu võtmisega kaasnevat ohte, oskab näha kõiki kulutusi, mis kaasnevad laenu võtmisega, saab aru sellest, millest tuleb laenufirma kasum; mida tähendab liising, intress, mis vahe on laenul ja kiirraenul. Õpilane oskab etteantud lihtsa juhtumi najal hinnata laenamise eeldatavat otstarbekust ning mõistab laenamisega kaasnevat vastutust.
- 7) Uurimistööde ja projektide kirjutamisele järgneva alati esitlus, kus võimalikult elulähedases situatsioonis saavad õpilased edendada avaliku esinemise oskusi (võimalusel teha esitlus aulas, kasutades kaasaegset presentatsioonitehnikat). Need, kellel mingil põhjusel ei õnnestunud kaasa teha uurimistöös (haiguse vm põhjuse tõttu) saavad ajakirjaniku rolli (esitavad esinejatele küsimusi ning kirjutavad sellest hiljem artikli, mis avaldatakse nõ. ajalehes – siit saab hinde eesti keele (või võõrkeele) õpetaja.

Ainevaldkond "Loodusained"

Loodusteaduslik haridus kujundab sotsiaalset pädevust loodusteadusliku kirjaoskuse kaudu, oskuse kaudu näha, lahendada ning põhjendada ühiskonnas esilekerkivaid lokaalseid ja globaalseid probleeme. Loodusteaduslik haridus üldhariduse olulise osana aitab õpilasel kujuneda aktiivseks ja vastutustundlikuks kodanikuks, kes huvitub oma rahva, kogukonna ja maailma arengust. Hinnatakse eelkõige probleemi sõnastamise, taustainfo kogumise, uurimisküsimuste sõnastamise, analüüsi, järelduste tegemise ning tulemuste esitamise oskusi.

Olulisel kohal on koostööoskuse kujundamine: paaris- ja rühmatööd ning see, et õppeprotsess oleks seotud igapäevaeluga. Samuti on oluline probleem- ja uurimusliku õppe suur osakaal. Läbiv teema *kodanikuaktiivsus ja ettevõtlikkus* realiseerub säästva ja keskkonnateadliku eluviisi väärtustamises. Uurimuslik õpe soodustab eesmärkide püstitamist ja ergutab süstemaatiliselt tegutsema. Õpikeskkond peab olema valdavalt aktiivne, õpilasekeskne ja probleemipõhine. Vajalik on läbi viia vaatlusi, katseid, projektitöid, sooritada ja esitleda praktilisi töid, koostada õpilasuurimusi, korraldada teemapäevi, õppekäike, ekskursioone, rollimänge, arutlusi, grupitöid ning kasutada seejuures erinevaid mudeleid ja infotehnoloogiavahendeid.

Õppe mitmekesistamiseks saab siin ainevaldkonnas kasutada maailmahariduse veebisaidil www.maailmakool.ee olevaid õppematerjale (filmid, arutlusteemad, uurimusliku õppe- ja projektide alusmaterjalid). Sobivad teemad on õiglane kaubandus, kliimamuutused, migratsioon ja pagulus, konfliktid ja nende ennetamine illustreerimiseks. Sobilik on kasutada ka lõimingu kehalise kasvatusena: kooli spordipäeva (näit. orienteerumispäeva) korraldades saab edukalt siduda kehalise

kasvatuse bioloogia-alaste teadmiste kontrollimisega (küsides küsimusi taimede, puude, lindude jms kohta)

Ainevaldkond "Sotsiaalsained"

Sotsiaalsained on kõige otsesemalt seotud läbiva teemaga. Ainekava toetab teema rakendamist sellega, et õppeprotsessis on olulisel kohal aktiivõppe meetodid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid, õppekäigud. Oluliseks peetakse võimalust viia ühiskonnaõpetuse tund klassiruumist välja ja kasutada igal asjakohasel juhul reaalseid elusituatsioone (nt demokraatia rakendamine koolis, kodanikualgatus ja vabatahtlik tegevus kodukohas). Aktiivse kodaniku kontseptsioon käsitleb poliitilist kaasatust laiemalt, mitte ainult kui hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse rakendusliku suuna võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt tarbijahariduses, kodanikualgatuses, koolielu korraldamises). Senisest rohkem tuleks töötada erinevate e-riigi vahenditega (riigiportaal, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid Internetis).

Inimeseõpetuse füüsilise õpikeskkonna puhul on prioriteetne, et õppetegevus inimeseõpetuses toimub soovitatavalt õpikeskkonnas, kus on võimalik kasutada nii infotehnoloogilisi vahendeid kui ka õppemeetodeid, mis eeldavad õpilaste ümberpaigutamist ja aktiivset osalemist.

Inimeseõpetuse kontekstis on mõeldav sisse viia Soomes väljatöötatud õpiraamatu süsteem. Õpiraamat on mõeldud kõikidele üle 13aastastele noortele, et dokumenteerida oma vaba aja harrastused (vabatahtlik tegevus). Õpiraamatu eesmärgiks on kokku koguda informatsioon noore mitteformaalse ja informaalse õppimise kohta. Põhieesmärgiks on teha õpikogemus nähtavaks nii noorele endale (mida ta on õppinud ja millised kogemused saanud) kui ka potentsiaalsetele tööandjatele.

Soomes loodi väikeformaadiline õpiraamat 1995-1996. aastal mitmete Noorte Akadeemia liikmesorganisatsioonide (skaudid, Punane Rist jne) ekspertide poolt. Loomise tingis asjaolu, et paljud noored tegutsesid aktiivselt erinevate organisatsioonide juures, omandades oskusi ja kogemusi, milliseid koolitunnis on raske saada. Puudus aga võimalus neid saadud kogemusi ja oskusi nii noorele endale kui ka teistele nähtavaks teha.

Sissekanded õpiraamatusse teeb täiskasvanu (üle 18aastane isik), kes on hästi kursis konkreetse tegevusega, mida noor teeb või vastutab selle läbiviimise/noore juhendamise eest. Noored ise täidavad õpiraamatu lahtri "Enesehindamine". Eesmärgiks pole mitte niivõrd üles lugeda kõik tegevused, mida tehti vaid keskenduda pigem sellele, milliseid oskusi ja kogemusi see tegevus andis noorele. Isik, kes õpiraamatusse sissekande teeb, kirjutab juurde ka oma kontaktandmed, et kahtluse või soovi korral temaga ühendust saab võtta ja õpiraamatusse kirjutatut kontrollida. Soomes tehakse õpiraamatusse sissekandeid rootsi, soome ja inglise keeles.

Haridusasutustel, kes on õpiraamatu süsteemiga liitunud, on Noorte Akadeemiaga kirjalikud lepingud, kuidas ja millisel määral nad hindavad ja väärtustavad saadud infot, mida õpiraamat sisaldab (näiteks mõni ülikool võtab teatud erialadele eelistatult noori, kellel on rohkesti vabatahtlikuna tegutsemise kogemusi). Oluline on siin see, et

õpiraamatusse kogutud õpikogemuste hindamine ja nende väärtustamine on iga noore puhul individuaalne ning nõuab igal juhul eraldi tähelepanu. Õpiraamatusse kantud kogemusi ei saa ühtse mõõdupuuga mõõta ega kuidagi kõrvutada nagu koolis tunnikontrolli tulemusi.

Õpiraamatut levitatakse peamiselt nende organisatsioonide kaudu, kes tegelevad noorte vaba aja sisustamisega (noorte- ja spordiühendused, erinevad kursused jne). Soomes on selle süsteemiga liitunud ka paljud erafirmad, kelle juures noored kooli kõrval tööd teevad.

Soome kogemused on näidanud, et õpilased saavad õpiraamatu pidamisest reaalselt kasu – neil on olemas oma tegevusest ülevaade ning ka tööandjad on öelnud, et konkurentsi olukorras eelistavad nad noori, kellel on oma koolivälisest tegevusest olemas dokumenteeritud ajalugu.

Ühiskonnaõpetuse raames väärib rakendamist Balti-Ameerika Partnerlusprogrammi veebilehel www.bapp.ee olev materjal, mis kokku kogutud alates aastast 2005, mil toimus Euroopa Kodanikuhariduse Aasta.

Ainevaldkond "Kunstiained"

Läbiva teema *kodanikuaktiivsus ja ettevõtlikkus* seisukohalt on oluline, et muusikatundides saavad kõik õpilased esinemiskogemuse. Samuti on oluline, et õpilased, kes teevad kaasa erinevates koorides ning sellega seoses tuleb neil ette tihti esinemisi väljaspool koolipäeva, väärtustavad enam vabatahtlikku tegevust ning mõistavad, et sellised kogemused on olulised eelkõige neile endile, mitte õpetajale ega lapsevanemale. On hea, et ainekavasse on jäetud ruumi õppekäikudeks ning ekskursioonideks. Tundides planeeritud tegevus on tihti suunatud koostegemisele ja meeskonnatööle. Samuti on oluline vastutuse võtmine ning järjepidevuse arendamine – kui õpilane lööb kaasa koolivälises tegevuses (nt kooris), peab ta arvestama lisakoormusega ning sellega, et kui on esinemised, siis tema kohale tulemata jäämine tähendab kogu meeskonna altvedamist. Kunstiainete puhul on oluline, et õpilastel on võimalik kooli esindada (erinevatel näitustel ja võistlustel) ning saada kogemusi.

Samuti mängib kunstiainete puhul teistest ainetest tähtsamat rolli tunnustamine: kunstinäitustel osalemine võib tekitada näiteks muus õppetöös vähem edukatel eduelamuse ning õpilane näeb, et ka muud teadmised ja oskused on elus tähtsad ning võivad edu tuua.

Kunstiõpetuses võiks praktilise tegevuse siduda matemaatika ja majandusega. Proovida võiks teha õpilastega lihtsustatud äriplaani, mille eesmärgiks on asutada firma (FIE, MTÜ jne), mis hakkaks tootma erinevaid kunstiesemeid. Selleks tuleb õpilasel kokku arutada materjali kulu, töökulu, kalkuleerida toote hind ning teha muu vajalik, et välja selgitada, kas tema tootel on turul potentsiaali ning mis kogu protsess võiks maksta. III kooliastmes võiks mõelda ka juba oma konkurentsielise, toote reklaamimise jms peale.

Koolitunnis valminud esemeid võib müüa koolis heategevuslike ürituste tarbeks, kogudes raha kohalikule loomade varjupaigale või kodututele supiköögi jaoks. Alati vajab rahalist tuge ka kooli õpilasesindus.

Ühes klassis saab moodustada mitu erinevat firmat, firmasid võib teha ka klasside vahel (üks klass üks firma, paralleelklass teine). Saab korraldada tootesitlusi, müügikoolitusi.

Ainevaldkond "Tehnoloogia"

Läbiva teema õppe-eesmärkidenä tuuakse välja, et oluline on arendada õpilaste ideede kujundamise oskust ja leidlikkust toodete loomisel, otsingujulgust. Toetavad on järgmised tegevused: õpilane oskab oma ideed kirjeldada, hinnata ja teistele esitleda ning neid sobivuse korral ka realiseerida, kavandab iseseisvalt toote/ülesande planeerimist ja valmistab esteetiliselt kujundatud toote. Õpilaste poolt läbiviidavad mitmeid õppeaineid hõlmavad projektid on võrreldavad ettevõtjate tegevusega ehk simuleerivad analoogseid situatsioone ja tegevusi, mis on vajalikud mõne toote, teenuse väljatöötamisel ja disainimisel. Tehnoloogia ainekavas on kasulik rakendada palju praktilisi tegevusi - praktiline töö, mõne toote/teenuse väljatöötamine, olles eelnevalt läbinud kõik vajalikud etapid. Praktilised tööd on tihti seotud igapäevaelus vajaminevate oskustega (katkiste asjade parandamine, uute tehnoloogiate kasutuselevõtmine jne).

Oluline on anda õpilasele piisavalt vabad käed otsustamiseks nende asjade üle, mille vastu tal on sügavam huvi (just praktiliste tööde puhul). Näiteks, kui õpilane on andekam heegeldamises aga tikkimises ei tunne end hästi, siis võiks pärast põhitõdedega tutvumist õpilased otsustada, mida nad lõpptööna valmistavad. See väldib olukorda, kus õpilasele muutub käeline tegevus mõnes valdkonnas ebameeldivaks ja kaob tööriõm ja –lust. Valmiv suuremahulisem töö võiks hõlmata lisaks konkreetse toote valmistamisprotsesside presenteerimisele ka ettevõtlusele omast dokumenti – äriplaani. Õpilane saab toote valmistamise käigus uurida ka toote hilisema turustamise potentsiaali (kas toode on konkurentsivõimeline, kui kallis on toote valmistamisprotsess, kas tegemist on innovaatilise tootega jne).

Kuna tehnoloogiaõpetus on väga praktiline ning suunatud eelkõige erinevate oskuste arendamisele, siis sellega paralleelselt on hea anda õpilasele ülevaade ka sellest, et nende oskuste ja teadmistega on võimalik tulevikus raha teenida, hakates ise ettevõtjaks. Lõimingu võimalus matemaatika ja majandusega võib väljenduda selles, et õpilased otsivad infot selle kohta, kas oma toote valmistamiseks on võimalik toetust taotleda (kohalik kogukond, erinevad noorteorganisatsioonid, kes toetavad noorte tegemisi rahaliselt, nt Swedpank jne).

Kodunduse tundides on võimalik õpilastele selgitada, millised on võimalused toitlustamisega tegeleda. Õpilased võivad koostada väikese kohviku näidismenüü, mõne koolis toimuva ürituse toitlustamise hinnakalkulatsiooni (catering) jne.

Oluline on, et õpilane mõistaks, et omandatud teadmised ja oskused võimaldavad tal soovi korral mitte ainult palgatööliseks hakata, vaid mõelda ka ettevõtjakarjäärile.

Ainevaldkond "Kehaline kasvatus"

Läbiva teema seisukohalt on oluline, et kehalise kasvatusa ainekavas oleks välja toodud koostöö harjutamine, kaaslastesse salliva suhtumise kujundamine, õpilaste tahteomaduste (püsivus, julgus, heatahtlikkus, abivalmidus jne) toetamine ja Ausa Mängu kui spordi ülimala aate põhimõtete ja spordieetika nõuete järgimine liikumisel/sportimisel, mis kõik toetavad õpilaste kõlbelist ja sotsiaalset arengut.

Väga oluline on kaotama õppimine, tagasilöökide ja ebaedu korral adekvaatne käitumine ning oskus säilitada eneseusk ka siis, kui kõik ei lähe nii nagu loodetud. Vahel on need tagasilöögid individuaalsed (kui õpilane vastutab ise oma saavutuse eest) vahel meeskondlikud (mäng kaotati, sest üks meeskonnaliige vedas alt). Need olukorrad ja situatsioonid on omased eelkõige kehalisele kasvatusesele ning äärmiselt vajalik on omandada õiged võtted nendega toimetulemiseks. Samuti on oluline, et õpilased oskaksid ennast analüüsida, miks sellised tunded tekivad (häbi, kadedus, viha jne) ja ennast kõrvalt jälgida (lõiming inimeseõpetusega).

Kooli spordivõistlused on hea võimalus ühisürituste korraldamiseks ning koostöö tegemiseks lapsevanemate, kooli vilistlaste, kooli hoolekogu, sõpruskoolide jne huvigruppidega. Ühised pallimängud, orienteerumisvõistlused, perepäevad ja muud sportlikud tegevused annavad õpilastele hea kogemuse ühisürituse korraldamises ning koolile vajalike huvigruppidega suhtlemiseks. Tihti teevad kogu organisatoorse töö ära õpetajad ise ning õpilased on heal juhul need, kes kohale tulevad, kuid õpilastele võiks anda rohkem vastutust. Tihti on ka nii, et aktiivsed noored on koondunud kooli õpilasesindusse ning kõik koolis korraldatavad üritused on õpilasesinduste pärusmaa, spordiüritused saavad võimaluse anda just teistele õpilastele.

Kooli spordiplatsil, ujumisradadel ja muudes paikades toimuv jääb tihti eraldiseisvateks tegevusteks, millest enamus koolis (rääkimata kohalikust kogukonnast) midagi kuulnudki ei ole. Väga heaks lõiminguvõimaluseks eesti keele ja läbivate teemadega *kodanikuaktiivsus ja ettevõtlikkus* ning *Teabekeskkond* on võtta ise initsiatiiv ning lasta spordivõistlustel osalenud õpilastel kirjutada oma saavutustest nii kooli ajalehes ja kooli kodulehel kui ka kohaliku ajalehe veergudel. Kogemus näitab, et kohalikud väljaanded on väga huvitatud õpilaste poolt kirjutatud uudisnuppudest, reportaazhidest ja muust.

Tihti tegelevad mõned kooli õpilased aktiivselt ja professionaalsel tasemel spordialadega, mida kooli õppekavas ei ole (ratsutamine, purjetamine, iluuisutamine jne). Nende õpilaste saavutusi ja kogemusi võiks ka teistele koolis laiemalt jagada – õpilased võivad ise mõne tunni läbi viia (valmistades eelnevalt õpetaja juhendamisel tunnikäigu ette), eesmärgiks anda aimu spordialast, millega aktiivselt tegeletakse. Kuna õpilased, kes professionaalsel tasemel erinevate spordialadega tegelevad, puuduvad tihti ka koolist, siis seda hinnatavamad on need kogemused, mida teistmoodi tundi tehes saadakse.

Lõiming teiste ainevaldkondadega: korraldada oma kooli laulu- ja/või tantsupidu, olümpiamängud jne. Mängud/pidu korraldatakse nii reaalselt kui võimalik: osa õpilasi võtavad aktiivselt võistlustest osa, üks osa on treenerid, tantsujuhid, koorijuhid, teine osa õpilasi kajastab sündmust/erinevaid võistlusi ajakirjanikena, osad õpilased on korraldajad ja organisaatorid, väiksem osa moodustab publiku.

4. Läbiv teema "Kultuuriline identiteet"

Läbiva teema *kultuuriline identiteet* käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo käigus, omab ettekujutust kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast nii ühiskonna kui terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur), väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.

On õppeaineid, mille puhul kultuuri puudutamine ainekavas näib loomulikum: ühiskonnaõpetus, ajalugu, keeled, kirjandus, geograafia. Kui aga mõista kultuuri kui „üht inimgruppi või kategooriat teistest eristavat kollektiivset vaimset programmeeritust (*programming*)”, siis tuleks teadvustada, et iga rida õppekavast iseloomustab meie kultuuri – räägib siin kehtivatest või sihiks seatavatest väärtushinnangutest.

Koolis aset leidva sotsialiseerumis- ja kasvatusprotsessi terviklikkuse, harmoonilisuse seisukohast on oluline, et nimetatud läbivad teemad oleks tõepoolest kõiki õppeaineid läbivad. Juba iga aine õpetamisega püstitatavates eesmärkides peaks läbivad teemad kajastuma. Erinevad õppeained võiksid läbivate teemade osas taotleda ka sarnaseid eesmärke. Näiteks kui üheks ainekavas märgitud taotluseks on, et õpilane esimese kooliaasta lõpuks oma töökoha korras hoiab, siis tegelikult ei saavutata seda eesmärki, kui töökoha korrashoiu jt. sotsialiseerimise teemadega tegeldakse vaid ühe õppeaine tundides. Sotsialiseerimine on selleks liialt kompleksne ja aeganõudev protsess, et arvata, nagu sellega saaks hakkama ühe õppeaine raames.

Ainevaldkond "Emakeel ja kirjandus"

Emakeele õppeaine üldised eesmärgid on kultuurispetsiifilised. Näiteks viisakuskäitumise eripärad: kas räägime teise inimesega üheaegselt (ja see on täiesti normipärane) või kuulame ta ära ja alustame alles siis oma kõnevooru, kui valju häälega kõnelemine on normikohane jmt. See on kultuuriti erinev. Isegi näiliselt nii väikese kultuuridistantsiga etnoste puhul nagu eestlased ja soomlased. Nimetatud konkreetset eripärad panevad venelasi meist ja meid soomlastest nõ kiire mõtlejategutseja anekdoote rääkima. Isegi kui need teemad riiklikus õppekavas kajastust ei leia, tuleks seda ainekavade arenduses silmas pidada.

Paljudele tänastele ja eriti homsetele eesti koolide õpilastele ei ole eesti keel emakeel. Samuti ei ole Eesti vene õppekeelega koolide õpilaste jaoks vene keel tingimata emakeel. Seepärast saab soovitada õppekavas sellest terminist loobuda. Samuti on korrektne rääkida eesti keelest kui rahvusliku identiteedi kandjast eesti koolis vaid juhul, kui mõistame sarnaselt rahvuslikku ja riiklikku identiteeti, mitte rahvuslikku ja etnilist.

Kirjanduse õppeaine lõikes kajastub läbiv teema *kultuuriline identiteet* mitmes momendis, nii õppeaine üldeesmärkides kui ka ainekirjelduses. Käsitleda saab kõikide klassis õppivate rahvuste/etniliste gruppide esindajate folkloori.

Ainevaldkond "Võõrkeeled"

Ainevaldkonnas kajastub läbiv teema järgnevas lühikirjelduses: võõrkeeled avardavad inimese tunnetusvõimalusi ning suutlikkust mõista ja väärtustada mitmekultuurilist maailma, arendavad süsteemset mõtlemist ja eneseväljendusvõimalusi erinevate keeleliste ja mittekeeleliste vahenditega. Võõrkeeled arendavad kultuuriteadlikku suhtlusvõimet, andes teadmisi erinevaid keeli kõnelevate riikide kohta. Toodu on sisuliselt ka võti mõistmaks, et võõrkeelte ainekavas on läbival teemal märkimisväärne osa.

Ainevaldkond "Matemaatika"

Antud aines on tihti kultuuri all mõistetud kultuuri-, teadusloolisi fakte. Vastavad seosed võivad ka olla asjakohased, kuid see roll on matemaatika ainevaldkonnal sekundaarne. Samas ei pea kultuuri temaatikaga nii olema. Kui näiteks kunstiainetes ja teiste ainevaldkondade seostamiseks nähakse erinevaid võimalusi: sotsiaalainetega (sündmused, inimesed, nende suhted, religioon, pärimused, traditsioonid), emakeele ja kirjandusega (inimeseks olemise mõtestamine, teatri- ja filmikunst), loodusainetega (looduskeskkond ja selle vormide mitmekesisus, hääled, värvid, heli- ja valguslained, optika), matemaatikaga (geomeetrilised süsteemid, struktuur), siis matemaatika ainekavas võib samuti olla viiteid mitte ainult teiste reaalteaduste valda, vaid ka sotsiaal-, ja kunstiainetesse, ka keeltesse, kirjandusse (kõige lihtsama näitena värsimõõt).

Ainevaldkond "Loodusained"

Saavutused loodusteaduste vallas moodustavad kindlasti osa kultuurist (kultuurilooline lähenemine), kuid olulisim on, et kultuurid on paljuski geograafilistest tingimustest sõltuvalt välja kujunenud. Just see, milline kliima valitseb, kas paikkonnas on veekogusid, metsi, soid ja mitmed muud sarnased seosed on dikteerinud inimeste elutegevuse, normid jm kuni kultuuri tuumaks olevate väärtusteni välja. Ka need mõjud ja protsessid peaks loodusainete läbi kajastust leidma. Geograafia on kogu oma olemuselt tihedalt kultuuride tekkimise ja arenguga seotud ja vähemalt kaudselt lõimuvad kõik antud õppeaines käsitletavat teemad läbiva teemaga. Kõige otsesemalt lõimub see rahvastiku teema käsitlemisega.

Loodusõpetuse kaudu käsitletava kodukoha teema avamine kujundab vaieldamatult paikkondlikku identiteeti. Kodumaaga seonduvate mõistete ja õppekäikude puhul peame silmas pidama, et Eesti pole eeldatavasti mitte kõigi õpilaste sünnimaa. Küll aga võiksid mujal sündinud õpilased Eestit oma kodumaaks pidada. Seetõttu peaks kodumaa teema ka mitmekultuurilisuse seisukohast korrektne olema.

Ainevaldkond "Sotsiaalained"

Sotsiaalainete kaudu avaneb väga otsene võimalus käsitleda kultuurilise identiteediga seonduvat temaatikat. Inimeseõpetuse ja ühiskonnaõpetuse raames on oluline isiksuse kujunemise ja enesemääratlemise protsessile kaasa aitamine ning selle edasine toetamine. Sobilikud teemad läbiva teema seisukohalt on näiteks erinevate rahvaste kultuuritraditsioonide käsitlemine, sallivuse ja lugupidamise kujundamine erinevate kultuuritavade suhtes.

Ajaloo õppeaines ei peaks kultuuri mõistet määratlema liiga kitsalt. Õppeaine kaudu on võimalus avardada õpilaste teadlikkust erinevate kultuuride tekkest ja levikust. Olulisel kohal on isiklike juurte puudutamine, millele aitab kaasa sotsiaalainetes tähtsustuv empaatiaoskuse kujundamine.

Ainevaldkond "Kunstiained"

Kunsti valdkonnal on kultuuritemaatika osas kanda oluline roll. Kunstiainetes puhul on tähtis välja tuua kultuuri sotsiaalne aspekt ning näha seda seotuna väärtushinnangutega. Esteetilise pädevuse kujundamine ei ole vaadeldav lahus kultuurilise mitmekesisuse ning identiteedi teemast. Viimast toetab eelkõige just kunstilise eneseväljendamise võimalus antud ainevaldkonna õppeainetes.

Ainevaldkond "Tehnoloogia"

Läbi sotsiaalse pädevuse (suhtlemine ja koostöö) toimub õpiprotsessis ka enesekohaste ja esteetiliste pädevuste omandamine. Tehnoloogia aine puhul on asjakohane viidata, et ka rakendatavad õpetegevuse meetodid kasvatavad. Seega peaks meetodite valik teadvustatud olema ning nende juures on otstarbekas õppekavasse lisada sotsiokultuurilised pädevused, mille saavutamisele rakendatavad õppemeetodid kaasa aitavad. Ühtlasi nõuaks see õppeprotsessis muidugi nende pädevuste omandamise protsessi teadlikku toetamist.

Ainevaldkond "Kehaline kasvatus"

Kehalise kasvatus õppesisus saab kultuuride mitmekesisuse mõõde väljendada kõigis kooliastmetes, seda eelkõige rütmika ja tantsu õpitulemustes, kus eeldatakse teatud (mitte ainult eesti) tantsude oskamist. Soovitada saab kultuuri teema märkimist nõuete osas füüsilisele õpikeskkonnale ning hindamisele. Nimelt on võimalik, et teatud piiranguid kehalises tegevuses seavad ka religioossed veendumused. Näiteks ujumas käies võib tekkida küsimus islami neidudele basseiniaja leidmisega – seega on võimalik, et ka usulistest (=kultuurilistest) tõekspidamistest lähtuvalt tuleb koostada individuaalne õppekava. Lisaks võib kehalises kasvatuses kui õppeaines kultuurilise identiteedi või kultuurilise mitmekesisuse mõõde avalduda ka kultuuriloolistes teadmistes, mida samuti hinnatakse - nimetatud seose võiks ainekavas ära märkida.

Õpilase oskus hoida korras oma töökohta, tegutseda klassis ja grupis teisi arvestavalt, on oluline osa töökultuurist. Oleks asjakohane see eesmärk kõigi I kooliastmes õpetatavate ainete ühe eesmärgina fikseerida – ühised nõuded erinevates õppeainetes aitavad kindlasti tõhusamalt oodatavaid õppekava läbivaid pädevusi kujundada. Kehalises kasvatuses väljendub sama teema hügieeninormide järgimises. Hügieeni normid on kultuuriti erinevad, nii et koolis tutvustatavad ja kinnistatavad hügieeninormid saavad osaks õpilase kultuurilisest identiteedist.

5. Läbiv teema "Teabekeskond"

Läbiva teema *teabekeskond* käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda, suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida vastavalt oma eesmärkidele ja ühiskonnas omaksvõetud kommunikatsioonieetikale.

Ainevaldkond "Emakeel ja kirjandus"

Meediapädevuse aspektist on äärmiselt oluline, et õppe-eesmärkides on esindatud suhtluskonteksti tajumine ning oma suhtluspartnerite austamine. Soovitav on selge viide sellele, kuidas jaguneb tähelepanu suulise ja kirjaliku keelekasutuse vahel.

Tekstide vastuvõtu ja mõistmise kontekstis tuleks rõhutada ka kriitilise tekstianalüüsi harjumuse kujundamist.

Suhtlusolukordade arvestamise kui õpitulemus peaks olema lisatud juba esimeses kooliastmes ning selle teemaga on soovitatav siduda kommunikatsioonieetika ja meediaturvalisuse aspektid, mis on olulised just kõige nooremate koolilaste puhul (nt kellele avaldada oma isikuandmeid ja elukohta, kuidas käituda, kui võõras täiskasvanud küsib informatsiooni jne). Teisel kooliastmel muutub olulisemaks turvaline netikäitumine ning seal on õige aeg neist asjust kõnelda. Esimese kooliastme puhul on raske teha vahet, mida peaks käsitlema inimeseõpetuse ja mida emakeele raames, ent teatavate vestlusevormelite tasandil võiks kommunikatsiooniturvalisus kuuluda emakeeleõpetusse.

Seni kasutatud termini „meediaetika“ asemel on soovitatav kasutada „kommunikatsioonieetika“ mõistet, kuna muutuv meedia on tugevasti muutnud ka indiviidi rolli kommunikatsiooniväljal ning kahe isiku vahelisest suhtlemisest (mis tavaarusaama kohaselt võiks olla väga nõrgalt reglementeeritud) võib kergesti saada avalik informatsioon. Viimased uuringutulemused võimaldavad öelda, et meilikultuur on hävimas koos kirjakultuuriga ning et tänased noored kasutavad peamiselt SMS ja kiirsuhtlusprogramme – need aga eeldavad hoopis teistsugust kommunikatsioonieetikat kui nt e-kirja teel toimuv suhtlus.

Ainevaldkonnal on soovitatav tõsiselt kaaluda koostööd kunstivaldkonnaga paljude teabekeskonna teemade puhul, näiteks teatrikunst, fotograafia, reklaamikunst, filmikunst (palun sealjuures mitte ära unustada dokumentalistikat). Erinevate esteetiliste kategooriate tutvustamisel oleks õpetajate ja õpilaste koostöö arvatavasti üks tõhusamaid meetodeid, seda enam, et noorte tänased eneseväljendusvormid on reeglina multimeediaalsed (nt PowerPoint presentatsioonid, mis kasutavad nii sõna, visuaalset kujutist, liikumist kui muusikat ja heliefekte. Teine tähtis integratsioonivaldkond on emakeele ja sotsiaalainete koostöö niisuguste teemade käsitlemisel nagu avaliku ruumi regulatsioon, käitumine internetis, enda ja teiste ohutuse tagamine, mõjutamisvõtted meedias jms. Ka siin annaks kahe valdkonna õpetajate pädevuse ja tunniressursi ühendamise häid tulemusi.

I kooliastmes on võimalik soovitada suulise keelekasutuse juures kasutada ümberjutustuse allika ning kommenteeritava materjalina õpilaste meediakogemust (mida nägid eile telerist, mis selles animafilmis toimus, mida krimisaates näidati ja millest räägiti, kuidas käib teleseriaali tegelaste käsi, mida keegi sulle MSNis kirjutas jms). Sedalaadi ülesannete triviaalsus on sügavalt näiline; viimaste uuringute kohaselt kogevad Eesti lapsed, et täiskasvanud ei tunne nende meediakogemuste vastu huvi ning seetõttu ei otsi lapsed ka täiskasvanutelt abi, kui nad kogevad nt internetis midagi ebameeldivat. Kuuldut ja nähtut kommenteerides tuleb rõhutada autori vastutust ning harjutada õpilasi kommenteerides oma nime kasutama. Suulise keelekasutuse arendamise juures tuleb tõsiselt kaaluda ka raadiokuulamise harjumuse kujundamist, kasutades selleks nt Eesti Rahvusringhäälingu rikkaliku lastesaadete (eriti just raadiosaadete) arhiivi (tasuta kättesaadav www.err.ee või www.meieoma.ee kaudu).

Käsitletavate tekstiliikide hulka peaks kuuluma kirjaliku või suulise reklaami (soovi korral võib välja jätta audiovisuaalse ja multimeediaalse reklaami) ja kuulutuse –

mõlemad põhjendusega, et nende tekstiliikidega on I kooliastme õpilasel reaalne kokkupuude ning nad vajavad sõnavara neist tekstiliikidest kõnelemiseks.

Meediatekstide eristamine nende päritolu järgi ei ole piisav. Tavapärane ajalehetekst on I kooliastme õpilastele enamasti liiga keeruline nii sisu kui sõnavara poolest. Retsensent peab võimalikuks piirduda ka üksnes lasteajakirja tekstidega või lastele suunatud portaali tekstidega, ent eristada tuleb seejuures tekstide erinevaid suhtluseesmärke ja autorlust (nt lapse omaloominguline tekst, täiskasvanu kirjutatud olemuslugu, üleskutse, reklaam, uudis). Kui õpetajal on soovi kasutada üldpoliitilist päevalehte või maakonnalehte, võiks analüüsis piirduda pealkirja, teema äratundmise, geograafilise paigutamise, tegelaste määratlemise, autori leidmise, teksti suhtluseesmärgi määratlemisega.

II kooliastmes peab suhtlusolukordade sekka lisanduma peale avaliku ka poolavalik ruum. See loob aluse ka virtuaalkeskonna etiketile, mis nõuab enamasti väga head piiride tajumise oskust. Kaalumist väärrib seegi, kas õppekava tasandil võiks viidata lapse õigusele suhtlemisest keelduda ning vastavatele tehnikatele, millega sätestada suhtlusakti reeglid (nt kuidas võiks laps käituda, kui temalt pärib infot võõras täiskasvanu, kes võib olla ka nt ajakirjanik). Suhtluspartneri eesmärgistatud kuulamisele võiks lisada ka nt raadioteksti kuulamise, mõistmise ja meeldejätmise. Virtuaalkeskonna puhul vajaksid avaliku, poolavaliku ja privaatse sfääri võimalused eraldi tutvustamist, kuna need erinevad nii ligipääsetavuse, etiketi, keelekasutuse kui võimaluste poolest.

Praegu kasutatav teksti jaotus *raamat – ajaleht – ajakiri* viitab peamiselt trükise füüsilistele tunnustele. Siin oleks asjakohane, kui õpilane oskaks trükisest leida informatsiooni autori, väljaandja ja väljalaske aasta kohta, samuti see, kui ta oskaks täiskasvanud nõustajale esitada asjakohaseid kriitilisi küsimusi. Ka visuaalselt esitatud info puhul on meil tegemist teatud laadi tekstiga. Seetõttu oleks asjakohane täpsustada, et õpilaselt eeldatakse visuaalse teksti põhjal verbaalse teksti loomist suuliselt või kirjalikult. Tähelepanelik peab olema poliitilise karikatuuri lülitamisega käsitletavate meediatekstide hulka. Kogemused osutavad, et tänapäeva poliitilise karikatuuri mõistmiseks on vaja eelteadmisi ja taustateavet, mida sageli napib ka gümnasistil. Traditsioonilise arusaama kohaselt vajab õpilane II kooliastme lõpul oskust eristada trükiajakirjanduses kahte põhilist tekstitüüpi: uudist ja olemuslugu. Tänapäeval ja lähitulevikus jätkub aga väga intensiivselt meediažanrite sulandumine, millega ka Eesti ajakirjandus on teadlikult kaasa läinud. Seetõttu kirjutatakse nt uudist nende reeglite kohaselt, mis varem käisid olemusloo kohta. See protsess muudab nii trükiajakirjanduse kui audiovisuaalse meedia žanritunnuste õpetamise põhikoolis mõttekuks. Selle asemel tuleks keskenduda teksti kommunikatiivsete eesmärkide määratlemisele ning kriitilisele tekstianalüüsile.

Soovitav on tähelepanu pöörata intertekstuaalsuse võimalustele tekstiloomes, nt sama sündmuse kirjeldamisele SMS-ina, jutustava kirjandina, seletuskirjana, poeetilise kirjeldusena, repliigi ajendina jne. Väga viljakaid võimalusi leidub multimeedias: nt videolõigu või fotode täiendamine verbaalse tekstiga, helitausta loomine jne. Siin leidub kahtlemata rohkesti koostöövõimalusi kunstivaldkonna ainetega.

III kooliastmes tuleks hakata telefoni- ja mobiilisuhtluse eristamise asemel kasutama terminit „telefonivestlus“ – hõlmates seega mõtteliselt ka internetitelefoneid, mis praegusest jaotusest välja jäävad. Suhtluskanalite kõrval või asemel oleks põhjendatud kõnelda suhtlusregistritest, mille all retsensent peab silmas stiili, sõnavara, hääletooni jms kasutamist vastavalt suhtluseesmärgile. Meediatekstide žanritunnuste analüüsile ja õpetamisele on soovitatav kulutada võimalikult vähe ressursse ning keskenduda teksti kommunikatiivsete eesmärkide tuvastamisele ning väljendusvahendite analüüsile neist eesmärkidest lähtuvalt. Praeguses variandis ei leia põhikooli lõpetaja taotletavate õpitulemuste hulgast oskust õpilasele vajalikku informatsiooni kirjalikest allikatest (sh teatmeteosed ja internet) leida, kriitiliselt hinnata ning sihipäraselt kasutada (küll on märgitud tekstiloomeks vajaliku teabe leidmist, ent oleks lühinägelik piirata õpilase vajadused vaid tekstiloomega). Kindlasti vääriks kaalumist, kuidas markeerida selles alajaotuses õpilase kui aktiivse sisulooja ja meediavoos osaleja rolli. Täpsustamist vajab õpilase roll ja ajakirjanikuga suhtlemise asjaolud. Näpunäiteks järgmisele täpsusastmele: noor peaks tajuma ajakirjaniku tegevuse konteksti, seda, millise eesmärgiga ning millise teksti loomiseks temalt saadavat infot kasutatakse, õpilane peab oskama keelduda teatud tüüpi küsimustele vastamisest ning hoiduma kolmandate isikute kohta käiva info edastamisest, eristama fakti- ja arvamusküsimusi jne.

Termini „meediaeetika“ asemel tuleb kasutada mõistet „kommunikatsioonieetika“, kuna tehnoloogiliste võimaluste areng on loonud olukorra, kus traditsioonilised looja-vastuvõtja rollid on oluliselt teisenenud. Kui nt 10 aasta eest oli piir isikutevahelise ja avaliku suhtluse vahel selgem, siis tänaseks on olukord muutunud ning mistahes kommunikatiivses olukorras tuleb arvestada võimaliku avalikustamisega (nt mobiiltelefoniga filmitud ja avalikustatud olukorrad). Küll aga on äärmiselt asjakohane see, et põhikooliastmel kõneldakse pigem põhimõtetest kui kindlatest reeglitest, kuna meediareaalsuse jätkuv areng seab õpilase ette vajaduse ka ise otsustada, mis on lubatav ja mis taunitav.

Meedias toimuvad protsessid muudavad niihästi kanalite kui žanrite piirid lähemate aastakümnete jooksul järjest enam hajuvaks. Meil on vähe põhjust kõnelda uudisLOOST ja arvamusLOOST olukorras, kus uudislikud faktid esitatakse olemusloo ja meelelahutusmeedia kontekstis. Seega saab soovitada esitada meediatekstidele pühendatud õppesisu struktuuri järgmiselt:

- tähelepanu konkreetsele tekstile, mitte žanrile;
- kui žanritunnuseid käsitleda, siis teha seda ajaloolises perspektiivis;
- keskenduda TEKSTI autorlusele, eesmärgile ja väljendusvahendile, mitte žanrikuuluvusele;
- lisada meediatekstide loetellu olemuslugu kui põhiline ajakirjateksti liik;
- lisada teemade loetellu kodanikuajakirjandus ja selle võimalused (blogid e veebipäevikud, ajakirjaniku rolli muutumine seoses sellega);
- lisada teemade hulka SNS-kultuurile omaste žanritunnuste õpetus (isikuprofiil, toetuskiri sõbrale, kommentaar, isiklik blogi);
- kaaluda hoolega reportaaži kui tekstiliigi olulisust ainekavas, kuna trükiajakirjandusest on reportaaž praktiliselt kadunud; meediareaalsuses on säilinud tele- ja raadioreportaaž ning sedagi piiratud teemaderingiga;
- fakti ja arvamuse eristamine on absoluutselt esmatähtis oskus, mida peaks rõhutama ka õppesisu loetelu;

- suhtuda teadlikult ja toetavalt õpilaste aktiivsesse meedialoomesse ning kasutada kõiki kooli võimalusi nende abistamiseks.

Ainevaldkond "Võõrkeeled"

Võõrkeelte õppimisel läbiva teema käsitlemise võimalus olemas kõikides ainekava nüanssides. Teabekeskonna teema spetsiifikast tulenevalt saab võõrkeele ainekavasse lülitada vestlusteemasid ning lugemistekste meedia teemal (nt "Minu meediakogemus").

Ainevaldkonnad "Matemaatika", "Loodusained" ja "Tehnoloogia"

Nende valdkondade kokkupuutepind läbiva teemaga *teabekeskond* on peamiselt meedia kui allikmaterjali kasutamine ainealaste eesmärkide saavutamiseks. Mõningal määral võimaldavad need küll arendada ka kriitilise meediakasutuse oskusi, nt teabegraafika või teadusuudiste lähianalüüsi kaudu. Need kolm valdkonda ei peaks otseselt keskenduma meediapädevuse arendamisele. Andeka õpetaja head ideed on kahtlemata alati teretulnud, kuid riikliku õppekava tasandil ei ole hea praktika kirjeldamine ilmselt asjakohane.

Ainevaldkond "Sotsiaalained"

Sotsiaalainetes tähtsustub ajaloo õppeaine puhul kriitiline allikaanalüüs. Väga vajalik on seejuures märkida ajalooõpetuse kaudu kujundatavate oskuste seas ka oskust allikaid kriitiliselt käsitleda (sh ajakirjanduslikke tekste) – see oskus peaks olema tihedalt seotud info leidmise oskusega. Samas õppeaines lisaks eriliselt hõrgu nüansi teabekeskonna teemadele ja kommunikatsioonipädevuse arengule see, kui juba II kooliastmel oleks võimalik käsitleda inimestevahelise kommunikatsiooni arengut. Varauusaja temaatika võimaldab käsitleda nt reformatsiooni mõju inimestevahelise kommunikatsiooni muutumisele, sh ajakirjanduse teket. Ajakirjanduse roll XIX sajandi protsessides on teadaolevalt suur.

Sotsiaalainetes tuleks kindlasti kasutada meediatekste, kuna ilma kommunikatsiooni arengut käsitlemata on raske seletada demokraatia olemust ja arengut. Võimaluse selleks annavad süvendavad/laiendavad teemad – kommunikatsiooni ajalugu sobiks ühe võimalusena iga ajastut toetama.

Inimeseõpetuses on oluline rõhutada meedia nii positiivseid kui ka negatiivseid külgi ning mõju. Need kaks poolt peavad teema avamisel teineteist tasakaalustama, kuna tänapäeval ollakse üldiselt seisukohal, et interneti ohtusid tuleks käsitleda tasakaalus selle võimalustega. Näiteks reklaami teemat oleks otstarbekas käsitleda reklaami mõjutusvahendite uurimisena ning lahendada see integratsioonis emakeele-, kunsti- ja muusikaõpetusega. Inimeseõpetus peaks olema aine, mis võimaldab loovalt ja paindlikult reflekteerida õpilaste ümber ja seas toimuvat – kitsas temaatiline jaotus ei ole siin tõhus. Teades, et III kooliastme õpilane veedab SNS-keskkondades 1,5 – 3 tundi ööpäevas, vääriks vahendatud suhtlemine kindlasti rohkem tähelepanu.

Ühiskonnaõpetuse õppeaines tähtsustub meedia osa ühiskonna protsessides, nt kodanikualgatuste käivitamisel ja osalejate mobiliseerimisel. Teemakäsitluses tuleks lähtuda õpilasest kui aktiivsest meedias osalejast. Näiteks: „Minu õigused ja kohustused avalikus ruumis. Interneti võimalused ühiste asjade korraldamiseks: kommuunid, blogid, sotsiaalsed võrgustikud. Ajakirjandus kui poliitiliste vaadete kujundaja. Arvamussaated televisioonis ja raadios.“

Ainevaldkond "Kunstiained"

Arvestades paljude laste suurt huvi multimeediaprojektide vastu on väga tervitatav suurendada uue meedia käsitlemise osakaalu ainekavades. Pelgalt kriitilisest suhtumisest virtuaalsesse keskkonda jääb väheks, selle asemel võiks valdkonna raames suunata õpilasi oma loovust rakendama kõiki kättesaadavaid tehnoloogilisi võimalusi kasutades. Õpilase kui uue meedia sisu looja märkamine ja harimine on äärmiselt oluline, arvestades kasvõi õpilaste poolt internetti laetavate fotode massi ja kvaliteeti. Meediakunsti võimalused väärivad Eesti koolikeskkonnas senisest enamat uurimist ja väärtustamist, kasvõi arvestades selle valdkonna mahtu tööturul (graafilisest disainist reklaamikunstini). Sama võib öelda ka infotehnoloogiliste võimaluste kasutamise kohta muusikaõpetuses eeldusel, et kasutatavad rakendused aitavad arendada õpilaste loovust.

6. Läbiv teema "Tehnoloogia ja innovatsioon"

Läbiva teemaga *tehnoloogia ja innovatsioon* toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja kaasaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Innovatsiooni mõiste esineb Eesti üldhariduskooli riiklikus õppekavas esmakordselt ja selle mõiste tähendus põhikooli ja gümnaasiumihariduse kontekstis vajab veel settimist. Innovatsiooni võib laiemas kontekstis defineerida kui "leiutise, avastuse, uue või olemasoleva teadmise uudset kasutamist majanduslikus protsessis". Seejuures ei pruugi innovatsioon seostuda üksnes uue seadme või tehnoloogia juurutamisega: tegemist võib olla ka uute teenuste, töökorralduse, organisatsiooni struktuuri või strateegiatega, aga ka näiteks ühes valdkonnas juba ammu tuntud meetodite ülekandmisega teise valdkonda. Praxisest poolt EAS tellimusel läbi viidud uurimuse "Innovatsioon ja Eesti arvamusiidrid" autorid rõhutavad innovatsiooni avarama määratlemise vajalikkust, kuna Eestis kiputakse pahatihti innovatsiooni seostama üksnes uute (info)tehnoloogiliste lahenduste arendamisega.

Innovatsiooni mõiste sisaldab endas nii uut toodet/teenust (tooteinnovatsioon) kui ka ettevõtete tootmisprotsessi muutumist efektiivsemaks ja/või paindlikumaks (protsessiinnovatsioon). Samalaadselt on innovatsiooniks ka muudatused ettevõtte struktuuris ja juhtimismeetodites (organisatsiooniline innovatsioon) või uuenduslike disainilahenduse kasutuselevõtmine. Innovatsioon võib olla järkjärguline olemasolevate lahenduste parandamine (järkinnovatsioon) või midagi murranguliselt uut (radikaalne innovatsioon), mis enamjaolt tugineb teadus- ja arendustegevusele (T&A). (Kalvet jt., 2005)

Üldhariduse ja õppimisega seostas innovatsiooni mõiste rahvusvahelisel tasandil jõuliselt Rooma Klubi oma raportis "*No Limits to Learning*" (Õppimisel pole piire, Botkin jt. 1979). Raportis vastandatakse innovatsioonilist õppimist säilitavale õppimisele (*maintenance learning*), mis on üksnes traditsioone taastotev ja kaasaja nõudmistele jalgu jäämas. C. Bereiter (2003) on omakorda vastandanud "uskumuste režiimis" (*belief mode*) õppimist disainirežiimis (*design mode*) õppimisele. Kui esimese puhul keskendutakse õppimisel õpilastes teatud eelistatud suhtumiste,

hoiakute ja veendumuste kujundamisele, siis disainirežiimis õppides jõutakse uute teadmiseni oma kätega uusi asju luues.

Läbiv teema *tehnoloogia ja innovatsioon* raames tuleks innovatsiooni tõlgendada kahes võtmes:

- 1) innovatsiooni kui nähtuse tundmaõppimine (teadasaamine, mis on innovatsiooni roll ühiskonnas, meetodid, eesmärgid, avaldumisviisid, positiivsed ja negatiivsed tähed jne.)
- 2) innovatsioon igapäevase koolielu kontekstis kui uut teadmist loov õppimine (õppimine ise innovatsiooni tehes)

Viimase aspekti puhul on esmaseks innovatsiooni kontekstiks põhikoolis ja gümnaasiumis õpilase enda õppimisviiside ja -vahendite uuendamine, eelkõige IKT uude rakendamise teel oma personaalse õpikeskkonna ja enesejuhitavate õppimisstrateegiade kujundamine õpilase poolt.

Läbiva teema *tehnoloogia ja innovatsioon* eripäraks võrreldes teiste läbivate teemadega on õpitulemuste avatus õppija- ja õpetajapoolsele tõlgendusele ja õppesisu (eelkõige tehnoloogia) kiire muutumine.

7. Läbiv teema "Tervis ja ohutus"

Läbiva teema *tervis ja ohutus* käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ja kujundama tervet keskkonda.

- a) Tervise edendamine toetub kriitiliste eluoskuste kontseptsioonile ja tervist edendava kooli (TEK) põhimõtete rakendamisele.
- b) Ohutuse valdkonnas õpetatakse käituma ohutult liiklus-, tule- ja veeohu korral ning otsima vajadusel abi.

Riskivaba ühiskonda ei ole. Erinevate tegevustega kaasnevad erinevad ohud. Oht on võimalike vigastuste ja muude tervisekahjustuste põhjustaja. Ohu all mõistetakse kõike, mis võib tekitada kahju. Risk on võimalike vigastuste ja muude tervisekahjustuste tekkimise tõenäosus ohtlikus olukorras. See võib tähendada suuremat või väiksemat võimalust, et keegi saab ohu tõttu kannatada.

Läbiva teema ohutuse aluseks on ohutuse väärtustamine ning tähelepanu pööramine ohutusele igapäevases õppe- ja kasvatustegevuses. Ohutuse kui läbiva teema eesmärk on oskus mõista ja väärtustada ohutust (liiklus-, tule, veeohutust), iseenda turvalisust ning ohutut käitumist, oskus osaleda diskussioonides (miks õnnetused juhtuvad, kuidas õnnetusi vältida, ennetav tegevus) ohtu ennetavates tegevuste analüüsimisel ja õigete hoiakute kujundamisel.

Õnnetuste põhjuseks on tihti inimviga. See võib olla mitteteadlik, aga sageli ka teadlikult vale käitumine. Seetõttu on inimfaktor ja sellega seonduv probleemistik väga aktuaalne õnnetuste ärahoidmisel ja ennetamisel.

Ohutust väärtustav kasvatus on sotsiaalne protsess, milles koolis õpetaja (ka kogu kooli personal) ja õpilane puutuvad omavahel kokku suhtlemise kaudu. Kuidas

ohutusalane kasvatus toimub sõltub kasvatajast, tema hoiakutest, teadmistest, oskustest.

Ohutus lähtub Eesti Rahvuslikust liiklusohutusprogrammist (mis püstitab ülesande saavutada aastaks 2015 olukord mil Eesti liiklusõnnetustes hukkunute arv ei ületaks 100), Liiklusseadusest ja Vabariigi Valitsuse määrusest "Laste liikluskasvatuse kord"; Eesti Vabariigi Hädaolukordades valmisoleku seadusele, Kemikaaliseadusele ja Eriolukorrasedusele.

Ohutus on õppekava kohustuslik läbiv teema ning on seotud õpilase arenguga, puudutades olulisi valdkondi, mida ükski õppeaine eraldi ei käsitle, siis on oluline, et igas ainekavas on läbiva teema ohutus käsitlemine sõnastatud konkreetselt ja üheselt mõistetavalt. Õppeaine õpitulemused ja teised käsitletavat komponendid peavad olema selgelt ja üheselt mõistetavalt seotud läbiva teema ohutus õpitulemuste saavutamiseks.

Ohutusalast õpetus – ja kasvatusalast tegevust peab oskama läbi viia iga aineõpetaja, sest ka õpetaja osaleb ühiskonnas liiklejana, kasutab tuletikke ning käib ka ujumas. On oluline, et ainekavades võetakse suund ainekesksest õpetamisest isiksusekesksele õpetamisele, milles objektiõpe on muutumas protsessiõppeks. Ohutuse teema lõimimine on võimalik eelkõige probleemõppe ja interaktiivõppe ühendamise kaudu, aluseks ohutust väärtustav mõtteviis ja tööviisiks loovõpe. Ohutusalaste teemade lõimimine erinevatesse ainekavadesse võimaldab tõsta õpilase teadlikkust enda turvalisuse tagamisel ning kujundada hoiakuid, mis väärtustavad ohutust.

Ohutusalane õpe ja teemakäsitlemine ainetundides on loov tegevus, kus osatakse märgata, näha ja luua seoseid igapäevastes tegevustes, mis tagavad turvatunnet ja ohtu ennetava käitumise. Kui põhikooli õppekava ainekavad ei toeta ning ei nimeta ära konkreetset seost ohutuse ja õppeainega, siis on suur tõenäosus, et süsteemne ja järjepidev ohutuse lõimumine õppe ja kasvatustegevuses jääb olematuks.

Õppesisu osas on keeled ka kirjandus tervise ja ohutuse teema suhtes seotus lugemistekstide ja harjutustekstide kaudu, mis saavad olla teema sisuga seotud.

Tervisekasvatuse terviklikkus tähendab, et õpetus peaks tervisekäitumise mõjutamiseks hõlmama kuut enamlevinud riskikäitumist, ennetades nende põhjusi. See asjaolu määrab teemad. Käsitluse tsüklilisuse põhimõtte rakendamine tagab mõju käitumisele. Lapse psühho- füsioloogilise arenguga arvestamiseks käsitletakse suure teematsükli üksikuid alateemasid kas nooremas või vanemas eas. Spiraalne lähenemine hoiab alles ka õpilaste motivatsiooni tervisekasvatuse õppimiseks. Õppekavades on vaja rakendada nii tsüklilisust kui ka spiraalsust samaaegselt.

Ohutuse lõimimisel ainevaldkonna kavadesse tuleb hoiduda pinnapealsest ning üldsõnalisest lähenemisest. Vajalik on aineõpetaja teadvustav suhtumine, et mõistetakse selle teema käsitlemise olulisust ainetunnis.

Ohutusalast õpetus – ja kasvatusalast tegevust peab oskama läbi viia iga aineõpetaja, sest ka õpetaja osaleb ühiskonnas liiklejana, kasutab tuletikke ning käib ka ujumas. Pean oluliseks, et ainekavades võetakse suund ainekesksest

õpetamisest isiksusekesksele õpetamisele, milles objektiõpe on muutumas protsessiõppeks. Ohutuse teema lõimimine on võimalik eelkõige probleemõppe ja interaktiivõppe ühendamise kaudu, aluseks ohutust väärtustav mõtteviis ja tööviisiks loovõpe. Ohutusvalaste teemade lõimimine erinevatesse ainekavadesse võimaldab tõsta õpilase teadlikkust enda turvalisuse tagamisel ning kujundada hoiakuid, mis väärtustavad ohutust.

Ohutusvalane õpe ja teemakäsitlemine ainetundides on loov tegevus, kus osatakse märgata, näha ja luua seoseid igapäevastes tegevustes, mis tagavad turvatunnet ja ohtu ennetava käitumise. Kui põhikooli õppekava ainekavad ei toeta ning ei nimeta ära konkreetset seost ohutuse ja õppeainega, siis on suur tõenäosus, et süsteemne ja järjepidev ohutuse lõimumine õppe ja kasvatustegevuses jääb olematuks.

Õppekava läbivate teemade õpitulemuste kindlustamiseks ei ole eesti keele ainekavasse üldjuhul lülitatud konkreetseid õppeteemasid, kuid õpitulemused, õppesisu ja -tegevused saavad kindlustada või toetada läbivate teemade soovitatavate õpitulemuste saavutamist, näiteks: oskus mõista ja luua tekste, et väärtustada ohutust, iseenda turvalisust ja ohutut käitumist, oskus osaleda diskussioonides, (näiteks liikluskeskkonnast tulenevalt) ohtu ennetava tegevuse analüüsimisel ja õigete hoiakute kujundamisel.

Sotsiaalainete puhul on oluline arvestada, et tervise ja ohutuse teemade põhisisu on õigete hoiakute kujundamine, mis loob eelduse tervisliku ja ohutu käitumise väärtustamisele. Sotsiaalainete kaudu on võimalik väärtustada vestluste ja teemakäsitluste kaudu ohust (sh liiklus-, tule-, veeohutust). Oluline on ohutusvalastest seadustest tulenevad kohustused ja vastutus. Väga sobilik õpitulemus oleks näiteks: oskus mõista ja luua erinevaid seoseid, et väärtustada ohutust, iseenda turvalisust ja ohutut käitumist, oskus osaleda diskussioonides, ohtu ennetava tegevuse analüüsimisel ja õigete hoiakute kujundamisel.

8. Läbiv teema "Väärtused ja kõlblus"

Läbiva teemaga *väärtused ja kõlblus* taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb kaasajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse ja sekkub vajadusel oma võimaluste piires.

Õppekava alusväärtustena on sõnastatud väärtused, millest lähtub nii dokument ise ning millest peaks lähtuma iga ainekava ja iga kooli õppekava. Selle üldosas sõnastatud alusväärtusteks on humanism (austus inimelu, inimese põhivajaduste ja inimväärikuse suhtes, vastutus tegude eest ja aktiivsus ühiselus), demokraatia (võrdõiguslikkus, seaduskuulekus ja kodanikuteadvus) ja keskkonna (nii sotsiaalne kui looduskeskkonna) jätkusuutlik areng. Oluline on jälgida, et proteksionistlikke jooni (seaduskuulekuse rõhutamine) tasakaalustaks kodanikuteadvuse ja otsustusprotsessides osalemise rõhutamine.

Esitada tuleb küsimus: milline on see inimene, keda nähakse pakutava hariduse ideaalkujuna? Ta usub endasse ja töötab oma ideaalide nimel, vastutab oma tegude eest, oskab ja tahab planeerida oma elu ning kasutada selleks ka abi, väärtustab

elukestvat õpet, seisab humanismi ja demokraatia eest, austab ennast ja teisi, on võimeline elama täisväärtuslikku ja õnnelikku elu. Tõsi, pole päris selge, kuidas õnne defineeritakse, kuid enam problemaatiline on pigem pisut idealiseeritud pilt sellest, et inimene on oma õnne sepp, mis on vaid osaliselt õige. Silma ei peaks paistma tugev rõhuasetus inimesekontseptsioonis just isiklikule dimensioonile ning enam rõhutamist vajavad ka sotsiaalsed aspektid inimeseks olemisest – teisi vajav, teistest sõltuv ja teiste eest vastutav inimene.

Ainevaldkonnad “Emakeel ja kirjandus”, “Võõrkeeled”

Lähtudes humanismist kui alusväärtusest, on keel vahend inimese enesemõistmisel ning aine juba oma olemuselt aitab kaasa humanistlikele väärtustele võimaldades inimesel enesetunnetust. Samuti on keel olulineinimese sotsialiseerimisel ning ühiskonna toimimise kujundamisel. Eeltoodu kajastumisest õpitegevuses peab kindlasti olema sõnastatud ka selge tulemus, mida soovitakse väärtustele tähelepanu päärates saavutada. Kindlasti pakub väärtuskasvatuseks rikast materjali lugemine ning selle aspekti eraldi väljatoomine oleks keelte ja kirjanduse ainekavades kohane. Ainekava koostajatel tasuks mõelda viisidest, kuidas väärtused tõlkida oma aine sisuga kooskõlaliseks pädevusteks, mis arenevad ühest koolistmest teise.

Ainevaldkonnad “Matemaatika”, “Loodusained”

Kõigi loodusainete juures on asjakohane käsitleda teemakohaselt teaduse ja eetika suhetest vastavalt õpitava aine sisule ning õpilaste arengutasemele kohases formaadis.

Ainevaldkond “Sotsiaalained”

Sotsiaalainete roll väärtuste ja kõlbluse teemaga tegelemisel on suur. Oluline on jälgida, et eesmärkides püstitatu saaks väljundi õpitulemuste kaudu. Vastasel juhul võib tekkida olukord, kus üldine sissejuhatav aine kirjeldus ning konkreetsemal tasandil olev aine kirjeldus ei lähe kokku. Inimkäsitus ei tohi olla liiga must-valge, mis võib viia mitte ainult omaduste klassifitseerimisele, vaid ka õpilaste jagamisele headeks ja halbadeks.

Ainevaldkond “Kunstiained”

Inimväärikuse mõistmise arendamise seisukohast on kunstidel oluline roll emotsionaalse, intuiitse ja loova mõtlemise arendajana, samuti enesemõistmise ja –väljendamise õppimise seisukohast. Demokraatia kui alusväärtuse seisukohalt on kunstidel eriline roll multikultuursuse hindamise ja väärtustamise seisukohast.

Välja saab tuua muusikat kui inimeste sügavamate väärtuste ja tõekspidamise väljendajat ning selle kaudu arendada nii õpilaste enesetunnetust kui ka eetilisi ja tolerantsuse kompetentse. Ei saa jätta mainimata, et õpiväljundite ohtrus võib oodatud õpitulemuste asemel hakata tööle vastupidiselt: kuna õpitulemusi on nii palju ja nende saavutamine võib tunduda võimatu, võib paljudel õpilastel olla ainsaks tulemuseks veendumus ”ma nagunii ei saa hakkama”. Seetõttu tasuks diferentseerida, selekteerida ja grupeerida õpitulemusi viisil, et nende saavutamine oleks õpilasele jõukohasem, silmas pidades, et ta õpib koolis ka teisi aineid, õpilasel säiliks usk endasse ja sellesse, et tal on oma ideaalid, mille nimel tasub pingutada ja vastutada ning et ta saab elada õnnelikku elu ka oma kooliea jooksul.